

LLUC

juliol-agost 85

n.º 722

225 pts.

- **ESTIU DE RICS I DE POBRES**
- **PROBLEMÀTICA TERRITORIAL DE LES BALEARS**
- **CAP AL II CONGRÉS DE LA LLENGUA CATALANA**

Si els seus estalvis són petits, raó de més per beneficiar-se del nostre servei "ESTALVI TERCERA EDAT". Tindrà la confiança d'un bon banc i traurà un bon rendiment dels seus diners.

Per a nosaltres, la Tercera Edat és la primera. I ho demostrem cada dia.

ESTALVI TERCERA EDAT
Un estalvi de primera

Per poc que hi posi, en traurà molt.

ABE n. 13/14 ? © C de P

BANCA CATALANA
BANC INDUSTRIAL DE CATALUNYA

LLUC

Revista bimestral
ANY LXV

Direcció:

PP. Missioners dels Sagrats Cors
Monestir de la Real
07010 Palma de Mallorca

Edita:

OBRA CULTURAL BALEAR

Informació i correspondència:

Apartat de Correus n.º 619
Telèfon 22 32 99
07080 Palma de Mallorca

Director:

Bartomeu Suau Tugores

Conseller-Delegat:

Ramon Ballester i Vives

Caps de Redacció:

Josep M. Llompart
Pere Llabrés i Martorell

Secretari de Redacció:

Jordi Valls i Casas

Consell de Redacció:

Gabriel Janer Manila
Josep M. Palau i Camps
Antoni Quintana
Gaspar Valero i Martí
Príam Villalonga de Cantos
Catalina Mir i Fullana

Subscripció: 1.150 ptes. anuals

Estranger: 1.400 ptes. anuals

Preu de l'exemplar: 225 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Composició i impressió:

Taller Gràfic Ramon

Jaume Balmes, 39 - Tel. 25 44 32
07004 Palma de Mallorca

Dipòsit legal: P.M. 276-1958
I.S.S.N.: 0211-092X

sumari

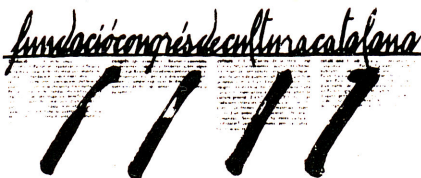
Pàg.

- Portada: Antònia Vidal i Alorda.
- 2 Mirant els darrers esdeveniments polítics i sobretot les actituds de més d'un governant de l'Estat espanyol, cal constatar i lamentar **la voluntat unitarista del govern central**, com fa l'article **EDITORIAL** del present número.
 - 3 **L'ESGLÉSIA NOSTRA** comenta un escrit del bisbe de Màlaga sobre l'estratègia «alta» societat de Marbella, que ha tingut el seu ressò a Mallorca, on també passam un **estiu de rics i de pobres**. Escriu Pere Llabrés i Martorell.
 - 5 Continuant el tema precedent, Josep Noguero i Antoni Nadal escriuen el que podria ser l'horari puntual d'un turista estàndard a les nostres platges: **A Memorable Holiday**.
 - 8 Dia 30 de juny es va fer a Poblet la convocatòria del **II Congrés Internacional de la Llengua Catalana**, que se celebrarà l'any vinent, vuitantè aniversari del que Mn. Alcover presidí a Barcelona l'any 1906. **LLUC** presenta el que seran les tasques d'aquest Congrés, especialment a Mallorca. Pròximament es farà la constitució del Consell d'entitats promotores, a Manacor.
 - 11 Miquel Montserrat comenta l'**Exposició de les Escoles Mallorquines**, que tingué lloc a partir de dia 22 d'abril a l'Estudi General Lul·lià.
 - 14 Climent Picornell pronuncià el 1982 una conferència sobre «Ecologia, Geografia i Ordenació del Territori» dins el cicle organitzat per l'Obra Cultural Balear: «La cultura de Mallorca, avui». Ara es publica aquesta conferència, amb el títol de **La problemàtica territorial a les Illes Balears**, i les intervencions en el col·loqui de Miquel Àngel Llauger, Miquel Rayó, Miquel Pascual, Jaume Carbonero, Francesc Moll i Joan Mayol.
 - 24 **Els sectors econòmics a les Balears. Nova publicació de «La Caixa a les escoles»**. Una iniciativa d'aquesta obra per fer conèixer als nins l'Agricultura i Ramaderia, la Indústria i els Serveis de les nostres Illes. Ara, primerament ha aparegut el material del primer sector: Agricultura.
 - 26 **La fi de la cultura: Àfrica com a símptoma**, per Joan Buades. Un comentari incisiu sobre els problemes d'aquest continent i les seves repercussions.
 - 29 **CRÒNICA D'ART. Giorgio Morandi. Una lliçó de profunda senzillesa**, per Jaume Torres i Estradé.
 - 31 **II Premi de Còmics per a autors joves**. Miquel Tortella comenta aquesta exposició que es presentà al palau Solleric de Ciutat el mes de juny.
 - 33 **Art i noves tècniques**. També escriu Jaume Torres sobre les holografies.
 - 35 **Art i ideologia a les portades dels discs**. És la part segona i la fi de l'article, prou interessant i documentat, de Paquita Guash i Bernat Bennàsar.

RECTIFICACIÓ

En el darrer número de LLUC, a l'article «Una experiència innovadora, els cursos de català per a adults de l'Ajuntament de Palma», va comparèixer l'errada involuntària: Gabriel Barceló és, com ja sabeu, l'impulsor de l'Escola Municipal de Mallorca de Manacor i l'home a qui devem agraïment i reconeixença. L'altre, Guillem Barceló, és en aquest cas una simple equivocació. Que ens perdonin els uns i els altres.

Amb el suport de

editorial

La voluntat unitarista del govern central

Els tres anys de govern socialista, que en un principi ens havien fet concebre unes certes i moderades esperances quant a la solució de l'Estat de les Autonomies, són a hores d'ara altament decebedors. No tenim intenció de formular un memorial de greuges però voldríem manifestar la nostra alarma davant uns fets que sembla que es van repetint sistemàticament i que tenen per resultat, conscientment o no, un considerable retall de poder dels governs autonòmics.

Entre els fets més recents que podem incloure dins aquesta sèrie, cal destacar en primer lloc la rebaixa en el finançament de les Comunitats Autònomes. És possible que aquest retall sigui imposat per la situació econòmica de l'Estat, però és de tota manera simptomàtic que les Comunitats Autònomes en siguin la primera i principal víctima. Un poc ingènuament ens podríem demanar com és que l'Estat conserva i manté un Ministeri de Cultura quan aquesta casta de serveis ha estat transferit en competència exclusiva a les Comunitats Autònomes. ¿No podria començar l'Estat, que sembla entestat a mantenir

una doble burocràcia —l'estatal i l'autonòmica—, per prescindir d'aquelles estructures que, en bona teoria, ja no li són necessàries?

En aquest terreny de la cultura també s'ha produït darrerament un fet alarmant i que ja ha estat denunciat a través dels mitjans de comunicació social. Ens referim a la gran exposició denominada «Europalia», que s'està celebrant a Bruxeles, on la cultura de l'Estat espanyol és presentada com un fet uniforme i com si tota pogués ésser ficada dins el mateix sac. Naturalment el sac «español», o sigui «castellano». Sembla que a les Comunitats Autònomes només se'ls ha ofert un raconet a títol de curiositat antropològica o folklòrica.

Tot plegat, això ens confirma que la voluntat unitarista perdura encara ben viva en els esquemes del govern central, estigui aquest ocupat per la dreta o per l'esquerra. Algú diu que els polítics espanyols són incapaços d'entendre la pluralitat nacional de l'Estat espanyol. Nosaltres ja començam a sospitar que l'entenen, i massa.

L'ESGLÉSIA NOSTRA

Pere Llabrés

Estiu de rics i de pobres

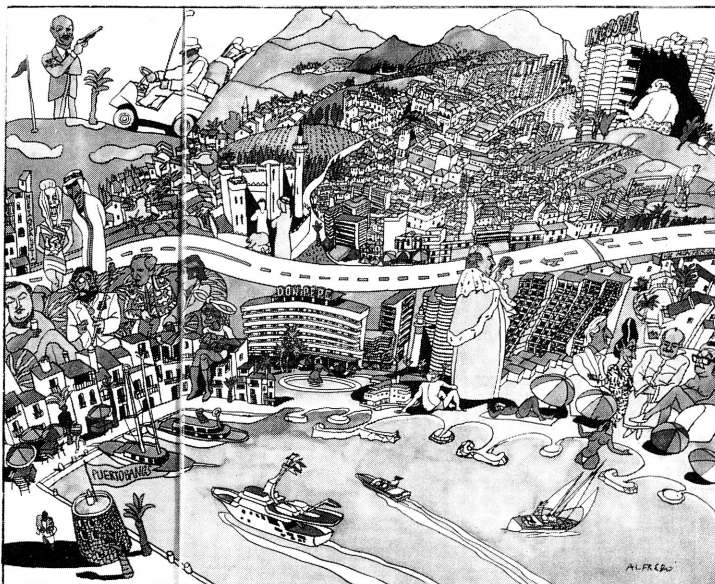
Ja se sap que l'estiu és pobre de notícies. Per això la premsa, que sempre en necessita, procura inflarne qualcuna per servir als lectors que tanmateix cada dia compren el diari o cada setmana fullegen la revista preferida. També sabem que la majoria de lectors de revistes de l'Estat Espanyol tenen preferència per les que anomenam «revistas del corazón».

Ha bastat una carta del bisbe de Màlaga, Ramon Buxarrais, per fer córrer molta tinta a les esmentades revistes i també a altres d'informació general. La carta ha caigut com una pedra en l'estany de la gent «d'ordre» que sovint, com més bitllets té al compte corrent i a la butxaca, viu d'una forma més desordenada. Ara, com que tot s'ha de dir en anglès (com en la informàtica), d'això en diuen la «jet society». Sol tenir el seu estatge preferit a Marbella, dins el bisbat de Màlaga, i per això el bisbe Buxarrais parlava amb prou coneixement de causa.

Dia 28 de juliol proppassat el bisbe Ramon publicà una carta amb motiu del dessetè aniversari de la mort del seu predecessor, el Cardenal Herrera Oria. És ben coneguda la tasca social del Cardenal Herrera que, tot i pertànyer a una família franquista des dels orígens de la guerra civil, mantingué les seves diferències enfront del règim per mor de les seves actituds arrelades en la doctrina social de l'Església, que tant defensà i volgué difondre de paraula i per escrit.

Doncs bé, el seu successor actual retreia, en la carta esmentada, frases del Cardenal Herrera que empenyien els governants espanyols a fer la reforma social i deplorava que estigués tant per terra la moral social dels es-

De
«Cambio 16»
(26 agost 85)

panyols, mentre es pretenia que la moral personal estava a un nivell prou alt.

A partir d'aquestes afirmacions, el bisbe Ramon denunciava el contrast entre l'atur que afligeix tantes llars malaguenyes i el luxe desgavellat de la «jet society» que no para de construir-se palaus a la Costa del Sol, d'exhibir iots i cotxes de gran luxe i d'organitzar festes orgiàstiques. «Tot alhora i gairebé a un mateix lloc» hom pot veure la misèria, causada per l'atur, i la disbauxa dels poderosos. Hom té la impressió —escriu el bisbe de Màlaga— de trobar-se davant un espectacle dantesc, on les riallotes dels rics sembla que apaguin els crits dels pobres.

Parla tot seguit de l'ostentació de les festes amb despeses elevadíssimes. Fins i tot, per augmentar més el sarcasme, dins una de les festes s'organitzà una col·lecta a favor dels pobres. Els qui hi participaven es diuen creients en Crist o en Mahoma...

El bisbe ja preveia les crítiques que li podrien fer: tot això atreu el

turisme de nivell alt. Per ventura tenen raó els qui afirmen això: raó ben trista per tal com tots estam moralment contaminats.

Mons. Buxarrais es pregunta: ¿No es podrà repensar el turisme d'una altra manera? ¿No es pot fer turisme i vacances sense burlar-se'n dels pobres?

És greu tudar, malgastar, sobretot quan tantes persones no tenen el necessari per viure: malgastar amb ostentació és més greu encara. Els economistes i polítics diuen que s'ha de fomentar el turisme perquè és font de treball per a molt de malaguenys. És vere. Hem d'acollir amb afecte els qui ens visiten, però ni uns ni altres han de sentir-se humiliats.

«Necessitam vacances sense prostracions morals, temps lliure sense esclavituds, diversió sense corrupcions, festes sense provocacions. Pensem i actuem a favor dels qui no solament no tenen vacances, sinó que ni tan sols tenen el més imprescindible per viure amb dignitat de persones».

Les reaccions no es feren esperar, i la premsa atia el foc per treure declaracions i definicions de postures. El bisbe de Málaga fou sol·licitat per aprofundir en les afirmacions fetes a la seva carta i fins i tot hagué de fer rectificar una revista, que no havia manifestat gaire bona intenció.

És curiós que els comentaris negatius no feren més que donar raó al bisbe que, com és natural, havia parlat com un cristià convençut i conseqüent.

Els arguments eren de tipus polític i econòmic, àdhuc de defensa personal d'algun senyorot àrab que gasta sí, deien, molt en festes però que no sé quants d'hospitals havia fundat... per mantenir la seva consciència neta davant Alà... Els atacs a la carta del bisbe ja havien estat prevists en la mateixa carta i podien ser desfets amb una argumentació cristiana, no de tipus econòmic segons el model d'economia que alguns frueixen i altres pateixen; ni certament d'ordre polític, ja que els polítics de l'alta cúpula de l'Estat s'encarregaren de mantenir l'escàndol denunciat pel bisbe Ramon amb passejades amb un iot de l'antic règim i amb una participació cordial (talment «nous rics») en les festes de la malparada «jet» de la Costa del Sol.

Sembla que els nostres dirigents polítics, que de moral ja no en parlaven, ara hagin arraconat l'ètica, i que el canvi a millors i més còmodes posicions burgeses sigui l'objectiu personal d'aquests socialistes (¿encara es diuen socialistes i obrers?) que ens governen per àmplia majoria.

Vertaderament un es capfica en un mar de confusions... encara que, ben mirat i retornant al to cristià de la carta del bisbe, aquesta confusió és bona d'aclarir.

Per cert que la carta del bisbe de Málaga tingué una resposta, almenys una que jo sàpiga, des de Mallorca, que un diari de Ciutat va publicar dia 5 d'agost. El nostre periodista començava per afirmar que ell pensa que cadascú ha de fer el que li agradi amb tal que no perjudiqui ningú. Això —dic jo— és liberalisme del més ranci, d'aquell que ha perjudicat tant els més debils.

Marbella és avui en dia la capital turística del món —continua escrivint l'articulista— i el nostre país té

un monocultiu turístic. Si no fos pel turisme, els malaguenys patirien encara la sort de llaurar i sembrar uns ermossos arenosos. Llavors, en un contrasentit que no s'aguanta per cap costat, afirma que la clerecia, com sempre, s'estima més adoctrinar un poble miserable perquè és més fàcil d'enlluernar amb un paradís celestial després de passar per l'infern terrenal, i defuig de lluitar amb la descreença d'una societat ben alimentada, com és, en gran part, l'autòctona de la Marbella actual. És a dir que, segons el nostre periodista, el que vol precisament el bisbe Buxarras és mantenir el poble malagueny, o andalús en general, sota la misèria. Una lectura més atenta i desapassionada de la carta del bisbe no deixa entendre això, ni de lluny.

També adverteix l'articulista als polítics espanyols i al bisbe que els senyors moros són protagonistes de règims i dictadures feudals avorribles i que gasten els diners dels seus pobles amb palaus que són una veritadera immoralitat en els temps que correm. Jo crec que el bisbe sap tot això, de les dictadures àrabs, com qualsevol persona una mica llesta i amb perspicàcia política que està ben informada. Aquest paràgraf sí que dóna la raó al bisbe de Málaga, i aposta el periodista no cal que es posi tan furiós; basta que digui que el bisbe encara hauria d'haver dit més coses, vaja que s'ha quedat a mig camí.

El final de l'article que coment no pot ésser més desastrós. Resulta que, al bisbe de Málaga, només li interessa —escriu el periodista— el sisè manament. No li preocupa la qüestió social perquè aquesta dificulta la salvació eterna i és porta del marxisme. Els espanyols han de ser sempre, segons el judici de la clerecia, honrats, pobres i de dretes. Sempre se'ns ha dit això des de l'Edat Mitjana.

He de confessar que un acaba per no entendre res. La resposta a l'article esmentat s'hauria d'encapçalar per ventura així: «Com s'ha de llegir malament una opinió d'un bisbe, avui». Malament i amb mala intenció. Aiximateix és gros que, quan un bisbe, amb valentia, posa el dit a la nafra de la poca consciència social que senyoreja en aquest país, alesh-

res se li retreu que està obsessionat pel sisè manament, perquè simplement en el seu escrit s'ha llegit la paraula «orgia» que té terribles connotacions sexuals (!?).

Aquest debat és una mostra de l'actitud amb què bona part de la societat, alta o baixa, d'aquesta Espanya que, sociològicament, ha deixat de ser catòlica (ho han dit els bisbes fa pocs dies al Congrés d'Evangelització, clausurat a Madrid el 14 de setembre), rebrà la predicació de l'Evangeli i les preses de posició de l'Església, si aquesta vol ésser feel a una Bona Nova que té els pobres com a primers destinataris.

L'actitud de l'Església enfront de la dilapidació, de l'ostentació d'unes classes, que són tan riques perquè altres classes són vergonyosament pobres, no pot ésser altra que la de Jesús, pobre i evangelitzador dels pobres. La paràbola de Llätzer i del ric que banquetjava cada dia conserva la seva actualitat. La «jet» té un model de felicitat que trabuca les benaventurances de Jesús. No pensa, com aquest, que són felços els pobres, els qui ploren, els qui passen fam, els qui són perseguits. No: són felços els rics, els qui riuen, els qui van tips, els famosos segons el món. Ai dels pobres, ai dels famolencs, ai dels qui ploren... L'Evangeli a l'enrevés, vaja.

I d'això tots n'hem de ser conscients. Són les limitacions i els obstacles a la predicació de l'Evangeli, avui, en una societat que ja no pot rebre, de cap manera, el nom de cristiana.

Bé, a la fi de l'estiu, d'un estiu que sempre sol ésser una mica boig i esperpèntic a les costes turístiques —també a Mallorca la «jet» ha conquerit un racó, que ha començat per afrontar amb un nom forasteríssim «The Anchorage»—, s'hi escau una mica de reflexió per començar el nou curs amb serenor, amb realisme, sabent que l'Església, sempre fent autocrítica a la llum de l'Evangeli, serà, ha de ser com Jesús una senyera combatuda; altrament no seria sal i llevat (sal que cou, llevat que rebenta i fa tovar) d'un món que constantment ha de sofrir una revolució perquè hi faci estada la justícia.

PERE LLABRÉS I MARTORELL

A Memorable Holiday

per Josep Noguerol
i Antoni Nadal

9'45 A.M. Sona el ring progressiu del despertador minúscul. La mà feixuga de Tim O'Hara el fa emmudir amb un cop sec.

La cara demacrada i els ulls llegendosos s'espavilen a l'aigua de la toaleta, però Charly es belluga al llit i es resisteix a aixecar-se.

Tim, mig ensopit, el renya: Fés via, cony, que no ens donaran berenar.

Charly s'asseu al llit i comença a reaccionar com si la paraula **breakfast** fos un antibiòtic assassí de la son.

9'50. Baixen l'escala interior botant de dos en dos els esglaons. A les deu tanquen!

9'52. Han arribat d'hora al bar. Es col·loquen als seients i el cambrer, rostre bronzit i bigotis bellugadissos, els serveix fent mala cara. Ells, rossencs i de pell roja, somriuen.

10'11. S'han empassat tot el que han pogut. Una tassa de cafè amb llet, tres torrades amb confitura de maduixa i mantega, dos ous bullits i un bocí de xulla amb un panet.

10'15. Surten de l'hotel amb cara de satisfacció, mentre els cambrers retiren les deixalles del **breakfast**. Tovallola a l'esquena, **short** de bany; camiseta Mallorca amb fasser i solellet, Tim; camiseta disco Babalú, Charly. Peus nus, ambdós.

10'25. La platja els espera amb l'onatge calmat i el sol fogós; passen una estona entre el formigueig de sargantanes olioses.

10'35. Han trobat una hamaca buida. Els seus rostres s'il·luminen de goig: ara acabaran la son i a més es bronzejaran. Tim farà el primer torn, la cara de la moneda li somriu. L'amic jurà a l'arena una bona estona.

10'45. O'Hara s'ha empastifat d'Ambre Solaire factor de protecció 4. La pell del saxó resplendeix amb els llampecs de sol. Charly s'estira a terra i dorm.

11'05. El cobrador de les hamaques demana a Tim l'abonament.

12 P.M. Les popes dels fills de la Gran Bretanya comencen a cantar el socarrim. La platja és com un caliu immens amb olor de carn cremada. Charly es desperta i posa cara de badoc. L'esquena li cou.

12'15. Charly surt del mar tot regalimós. Toca la cama del company i el tomba de l'hamaca. És el seu torn!

1. Charly està tombat sobre el matalàs i les orelles s'amaguen rera uns auriculars amb el quals sent una cançó de Roxy Music. Tim neda al mar entre la multitud d'anònims turistes de pell rosada. Sobre les aigües sura un tel finíssim d'olis solars que els cossos dels banyistes segreguen.

1'30. El batre de l'astre diürn encén les delicades pells dels nòrdics. Una estona d'ombra és el desig quotidià dels anglesos. A l'improvisat campament de la platja resta una hamaca buida amb una tovallola.

1'40. Tim i Charly s'asseuen al quiosc i demanen dues hamburgueses i dues **coques**. Des de les cadires que hi ha sota l'ombrel·la guaiten les imatges tòpiques de platja-mallorquina-mes-d'agost: una munió de gent ajaguda o en remull, gairebé no es veu el to daurat de l'arena.

1'50. Un cambrer menut i de rostre rialler, missatger de la menjua, els ha deixat les hamburgueses a la taula i un tiquet de 380 ptes. Els britànics empastissen la carn plàstica amb dosis considerables de mostassa i quètxup. El forn de la boca engoleix el dinar en un no-res. La coca-cola els produeix un singlot clandestí. Ara una estrangera de pits arrodonits i poderosos passa a la seva vora. Ells dos capegen amb satisfacció i Tim exclama «Very good, very good, beautiful girl», mentre Charly somriu i els seus esguards segueixen l'itinerari dels turons majestuosos, un ull posat a cada pit.

2'30. Ja tornen a esser a l'imperi de l'arena i el sol. Ara Tim té dret a l'hamaca i als auriculars; però no dormen, el menjar els ha desperts. El migdia els espavila i ara miren els cossos provocatius de les valquíries que pasturen sensuals les fronteres de l'aigua i de la mar.

2'45. Una venedora ambulante distreu el seu badar plaent i els ofereix joies d'or i robes femenines; no volen res d'això, els **voyeurs**, i aconseguen foragitar la intrusa després d'un breu combat gestual. Tot seguit es tomben de bocaterra i es condormeixen.

4. Charly s'incorpora i demana a Tim si ve a fer una volta per la platja. Ambdós passegen vora mar i controlen les femelles ajagudes; llavors, neden una bona estona allà on l'aigua no tapa.

4'35. La mar degota dels seus cossos i la humitat comença a desaparèixer amb el contacte dels raigs solars. Tornen a estar al seu racó diürn. Parlen entre ells, han arribat a la conclusió que els agrada Mallorca: les platges estan bé, la temperatura és agradable, la beguda és barata i el preu de l'hotel (amb mitja pensió i vol d'avió inclòs) no és gens car. Mallorca és un paradís de sol, mar i hotel.

5. La gent abandona la ribera marina amb llurs equipatges de mà. La processó quotidiana de l'adéu al sol comença. Ells miren el mar en silenci alhora que un jove ben plantat i garrut dona dos paperets de propaganda i segueix endavant amb la sembrada d'octavilles. Charly és el primer que ho llegeix:

STRANGER'S DISCO
TO NIGHT HEUTE ABEND QUESTA SERA
PRESENTS
KISS PARTY
Will be served Free a «Kiss of the Night» for Everyone
See you at
Bienvenido a **STRANGER'S**

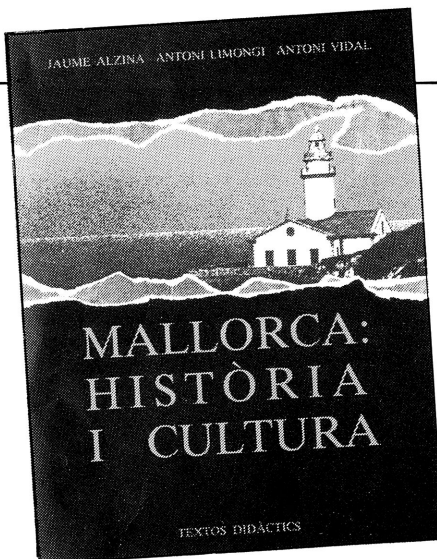
5'45. S'afegeixen a la processó dels desertors de l'arena i es dirigeixen cap al seu hotel. No cal caminar massa i el sol ja no és tan feixuc. És l'hora decadent del dia, quan cal preparar el pla de la nit i de la festa.

6. Són a la cambra de l'hotel disposats a remullar-se una bona estona a la dutxa. En el corredor han deixat el seu rastre arenós que s'atura just enfront de la porta 212. Els agrada estar-se un quart d'hora perhom sota la pluja artificial. És tan agradable l'aigua dolça! I, a més, no cal pagar-ne cap extra.

7. Ara són al menjador de l'hotel. Van ben composts, els saxons no semblen els mateixos d'abans. S'asseuen a la taula on ja hi és la colla d'amics que avui eren d'excursió programada a l'altra banda de l'illa. Han visitat les meravelloses coves del Drac, les perles Majorica, l'auto-safari i un caramull d'estops improvisats a tendes de pell de la ruta. Els amics estan satisfets d'haver conegut Mallorca, tot és molt bell.

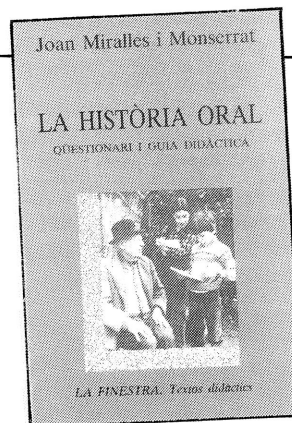
7'15. Els cambrers serveixen el sopar: ensalada, llom de porc amb patates fregides, fruita del temps i aigua o vi. Susan, la rossa fregall, ho devora amb fruïció; Jim, el rialler moreno d'ulls de color blau cel es menja les seves patates i part de les altres: és un apassionat d'aquest tubercle; a Peggy, la del rostre pigós, li agrada molt més xerrar que menjar; i Bill, més blanc que una gota de llet, és el primer a acabar-se la ració.

DUES NOVETATS IMPORTANTS DE L'EDITORIAL MOLL

J. Alzina, A. Limongi, A. Vidal.

Mallorca: Història i Cultura.

Joan Miralles.

La història oral.

editorial
MOLL

Torre de l'Amor, 4, Palma de Mallorca

8'15. La colla dels sis amics estiuençs surt a passejar per l'artèria principal de la colònia turística. Tim i Charly els han convençut per anar al **Kiss party** i ara cal fer temps fins a la mitjanit.

8'45. Entren en un local de vídeo-jocs i es passegen una bona estona disparant als marcianets o accelerant el cotxe de competició. Un juga i els altres fan bulla, s'ho passen d'allò més bé! Tim aprofita qualsevol moment per fregar el seu cos amb la Peggy i ella sembla gaudir amb el contacte inofensiu.

9'40. Després d'una bona estona de voltejar amb la marea humana de turistes, s'asseuen a la terrassa d'un pub anglès. Conversen de les vacances que estan passant i de l'atzar dels tour-operadors que els ha permès de conèixer-se a l'hotel mallorquí. Repeteixen de cervesa, cal estar animats per a la festa.

11'30. Abandonen la taula del bar, es dirigeixen cap a la discoteca Stranger's on acabaran la nit.

12. El soterrani musical és ple de gom a gom. La pista és un cercle amb llums de colors on la gent pega bots amb el ritme foll dels altaveus estereos.

12'30. Tim parla a cau d'orella amb l'amiga pigosa, el to de la música no permet una altra postura. Els altres ballen com a posseïts. Peggy esclata a riallades cada cop que Tim murmura paraules. Ell sosté mig cubata amb la mà dreta i ella un gin-tònic que s'acosta als llavis.

1. El **disc jockey** convida tothom a besar-se amb el veí. Ha començat el **Kiss party**. Tothom pot beure una estranya beurada de gust xampanyitzat que hi ha a l'entrada. Tim s'acaba d'un glop el cubalibre i s'endú la Peggy a beure de franc. Avui O'Hara està content i es pensa que la pigosa va d'ell. Té el **flirt** assegurat, somriu cap endins.

1'15. La colla torna a estar reunida, cap d'ells balla i tots semblen anar prou alegres. El **Kiss party** comença a minvar i ja han premiat la millor besadora de la nit. Peggy diu a la seva amiga dels cabells color de fregall que té

ganes de partir. Tots els amics s'hi oposen argumentant que és molt prest. Ella insisteix que està cansada de l'excursió. Tim ja no somriu, però s'ofereix d'acompanyar-la a l'hotel. Charly treu Susan a ballar per deixar camí lliure a l'amig.

1'30. Tim i Peggy surten de la discoteca. Caminen ben torts. El **Kiss drink** i la resta d'alcohol fan el seu efecte vaporós. Ell posa el braç sobre la seva espatlla i ella fa com si no se n'adonàs. Tim, com aquell que no vol la cosa, juga amb pit esquerre d'ella.

1'45. Tim fa una volteta per arribar a l'hotel i entre les ombres de la nit es besen; eufòric, Tim; lènguïda, Peggy. Ella insisteix a arribar a l'hotel. Tim pensa abm el llit de l'hotel i la torna a besar sense que ella badi els llavis ni tampoc el rebutgi.

2. Pugen l'escala de l'hotel i ja són a la porta de la cambra 203; Peggy li dóna un petó al front i l'acomia, però Tim insisteix a entrar. Hi ha una estona de confusió. Finalment, ella sembla esvaïr una mica els vapors etílics i li diu «Perdona, Tim, però el meu al·lot és a Liverpool, bona nit». A continuació, tanca la porta.

2'15. Tim retorna a Stranger's Disco amb l'expressió del fracàs dibuixada al rostre. La colla continua divertint-se, ell demana un vodka-orange. Se'l beu amb tres glopades. Ara ja no hi veu de cap banda. Resta **groggy** a la butaca.

3'30. Els amics retornen a l'hotel, la nit s'acaba. Entre Charly i Bill duen el cos inerm de Tim, qui amolla incoherències per la boca. El col·loquen al seu llit de la 212, completament gat. Charly el treu al balcó i l'asseu a la cadira perquè l'oratge l'espavili, però Tim comença a vomitar alcohol i fracàs.

Aviat tornarà a sonar el despertador i un nou **happy day** somriurà als turistes.

JOSEP NOGUEROL
ANTONI NADAL

Després de la convocatòria del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana

PRÒXIMA CONSTITUCIÓ DEL CONSELL D'ENTITATS PROMOTORES

en un acte a Manacor al qual assistiran diverses autoritats

El II Congrés Internacional de la Llengua Catalana se celebrarà durant l'any 1986 i té l'objectiu de tractar, en el marc de la sociolingüística, els problemes i les qüestions relacionades amb els usos de la nostra llengua en el moment actual i de cara al futur.

El Congrés coincidirà amb el 80.è aniversari del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana que se celebrà l'any 1906 en el qual hi hagué una vinculació molt estreta de les Illes per la participació activa i promotora de Mossèn Antoni M. Alcover.

La pretensió del Comitè organitzador del Congrés, format per una nombrosa quantitat d'entitats diverses de tota la nostra àrea lingüística, és fer un ampli i profund estudi de la qüestió des de la vessant científica, però també es desitja que tenguí una adequada projecció pública i un gran ressò popular.

L'organització del Congrés trobà convenient la formació de set grans àmbits científics, amb una àmplia autonomia, que s'han adjudicat a cada una de les àrees lingüístiques. Concretament, la de Lingüística Social ha estat adjudicada a les Illes Balears amb tota una sèrie d'activitats d'ordre científic i així mateix de projecció exterior, a realitzar la setmana del 10 al 16 de març de 1986.

En aquest sentit, hom ha elegit Isidor Mari, especialitzat en Lingüística Social, com a coordinador d'aquest àmbit en general. D'altra banda, l'organització també preveu l'existència d'un Comitè Executiu Territorial de les Illes Balears, el qual quedà constituït el propassat 15 de maig figurant-hi com a President Joan Miralles i Montserrat.

Encapçala la Presidència d'Honor del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, en l'àmbit de les Illes, el President de la Comunitat Autònoma, Gabriel Cañellas. Formen part de la Comissió d'Honor, també en el nostre àmbit lingüístic, el President del Consell Insular de Mallorca, el de Menorca i el d'Eivissa i Formentera; el Batle de Palma; el Prior del Monestir de Lluc; el Rector de la Universitat de les Illes; els Consellers de Cultura de les diferents Institucions; J. M. Llopart i F. de B. Moll com a Premis d'Honor de les Lletres Catalanes.

EL CONGRÉS ELABORARÀ UN LLIBRE BLANC DE LA UNITAT LINGÜÍSTICA

Les raons que han motivat el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana foren detallades per Antoni M. Badia i Margarit, President del Comitè Executiu, en l'acte d'obertura del Congrés realitzat en el Monestir de Poblet (Barcelona).

Pere de Montaner, Director General de Cultura de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern Balear.

«La llengua com a element constitutiu de primera magnitud de la nostra personalitat històrica, és, ha de ser, un element de cohesió i d'identificació. Lluïtar per a la revitalització de la nostra llengua és una qüestió de tots; que entre tots, i de manera molt especial, els que tenim responsabilitats de govern, hem de dur a terme».

«Com a conseqüència dels llargs anys sense escola, sense mitjans de comunicació i sense cap rang social de la llengua, una gran massa és encara sotmesa als prejudicis derivats de la situació diglòssica i la seva actitud n'és profundament condicionada; la llengua literària i la llengua parlada, erosionada constantment pel castellà, s'han anat divorciant fins a límits perillosos; es manté un percentatge molt elevat d'analfabets en el propi idioma; la integració lingüística dels immigrants és difícil i requereix una tasca incessant i delicada, que no es pot dur a terme sense un estudi acurat i profund de la qüestió; els mitjans de comunicació encara se serveixen majoritàriament del castellà i contribueixen a refermar la situació diglòssica; l'establiment de la llengua «estàndard» continua suscitant controvèrsies i ferint susceptibilitats... A totes aquestes qüestions i a moltes d'altres cal afegir els intents de segregació idiomàtica, atats sovint des de determinats centres de poder, que, per tal de satisfer interessos polítics, pretenen de fer creure en l'existència de tres llengües diferents, com si —deixant de banda les pures qüestions de noms— no fossin parts d'una de les llengües romàniques».

ques més unitàries». Aquestes són algunes de les paraules que A. M. Badia i Margarit dirigí als assistents a l'acte d'obertura del II Congrés.

Com a nova important, cal dir que s'anuncià en aquest acte que el Congrés publicarà un llibre blanc sobre la unitat de la llengua. La realització anirà a càrrec de cinc romanistes estrangers: Giuseppe Tavani, de la Universitat de Roma (Itàlia); Philip D. Rasico, de Vanderbilt University, Nashville (Estats Units); Georg Kremnitz, Universitat de Münster (Alemanya); Max Wheeler, Universitat de Liverpool (Gran Bretanya) i Joseph Gulsoy, Universitat de Toronto (Canadà).

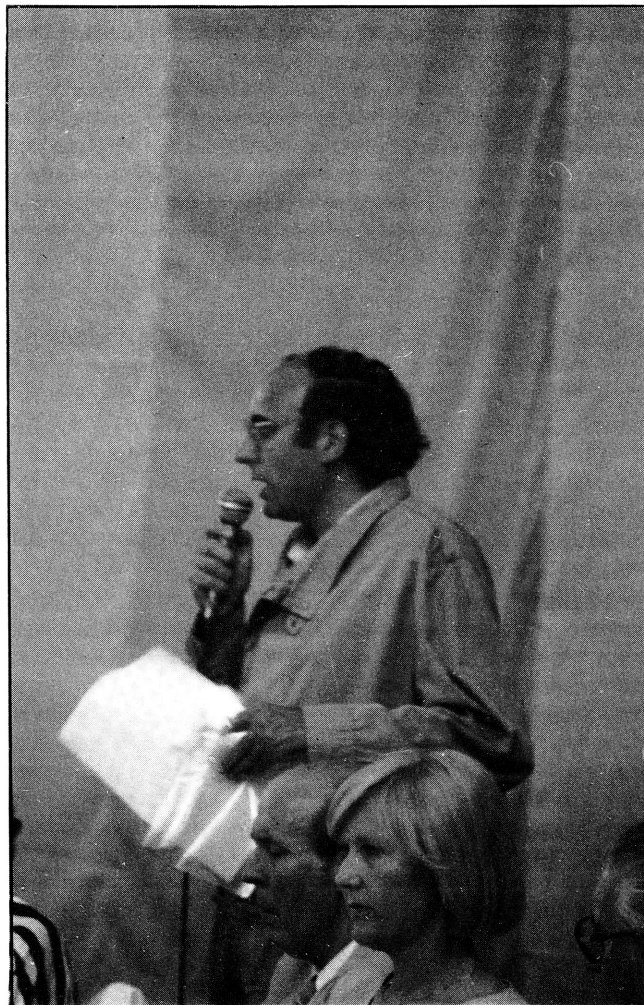
CONSTITUCIÓ DEL CONSELL D'ENTITATS PROMOTORES

Pròximament, a Manacor es constituirà el Consell d'Entitats Promotores del II Congrés a les Illes Balears. L'acte es durà a terme a Manacor, en honor del promotor del I Congrés, el manacorí A. M. Alcover. L'acte comptarà amb l'assistència d'Isidor Mari, Nadal Batle, A. M. Badia i Margarit, els membres del Comitè Territorial de les Illes i d'altres autoritats polítiques i culturals.

Les entitats pioneres com a organitzadores i promotores del Congrés a les Illes són, a més de la Universitat i l'Obra Cultural Balear, el Col·legi de Doctors i Llicenciats de les Balears, l'Institut d'Estudis Baleàrics, la Societat Arqueològica Lul·liana, la Coordinadora per a la Normalització i Ensenyament del Català (CENC), l'Ateneu de Maó, l'Obra Cultural Balear de Menorca, l'Institut d'Estudis Eivissencs i l'Obra Cultural de Formentera.

Fins ara, un cop constituït el Comitè Territorial, amb la corresponent representació de les entitats organitzadores i promotores, s'ha adreçat a les diverses entitats públiques i privades de les Illes la petició d'adhesió al Congrés com a membres del Consell General d'Entitats Promotores. És així que la crida s'ha dirigit als Ajuntaments, entitats i associacions culturals, centres docents, col·legis oficials professionals, entitats i associacions públiques, entitats i associacions d'església, biblioteques i museus, i associacions i centres privats, entre d'altres.

C. M.

Joan Miralles, President del Comitè Territorial del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana.

«Ens jugam el futur de la nostra eina d'intercomunicació lingüística i el principal tret d'identitat col·lectiva que ens agermana».

A la Mar Mediterrània, bressol de la Cultura de la vinya i el vi, emergeix l'illa de Mallorca. El seu meravellós clima i privilegiada situació fan que hi creixin fermes vinyes i hi creix esplendorosos vins coneguts des de l'antiquitat.

Jaume Mesquida

VINYES I BODEGUES A PORRERES (MALLORCA) Tel. 971/647106

VENDA DIRECTA A LA BODEGA

Esquema dels treballs de les diferents àrees científiques

1.—PLANTEJAMENTS I PROCESSOS DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

Coordinadora: AINA MOLL

Lleida, 24 de febrer - 2 de març de 1986

Sota els auspicis de l'Estudi General de Lleida

- La normalització lingüística
- La coexistència de llengües i el conflicte lingüístic
- Situació sociolingüística actual a cadascun dels països de llengua catalana
- Programes d'accions normalitzadores

2.—SOCIOLOGIA DE LA LLENGUA

Coordinador: MODEST REIXACH

Girona, 3-9 de març de 1986

Sota els auspicis de la Universitat Autònoma de Barcelona

- Geografia
- Demografia
- Institucions i activitats socio-econòmiques
- Institucions públiques i similars
- Política i associacionisme
- Religió
- Cultura i esbargiment
- Llengües en contacte
- Llengua i nació.

3.—LINGÜÍSTICA SOCIAL

Coordinador: ISIDOR MARÍ

Illes Balears, 10-16 de març de 1986

Sota els auspicis de la Universitat de Palma de Mallorca

- Les varietats de la llengua segons la identitat diversa dels usuaris
- Els registres lingüístics o tipus de discurs (varietats funcionals, segons la diversitat de les situacions d'ús)

4.—MITJANS DE COMUNICACIÓ I NOVES TECNOLOGIES

Coordinador: FRANCESC VALLVERDÚ

Perpinyà, 1-6 d'abril de 1986

Sota els auspicis de la Universitat de Perpinyà

- Aproximacions històriques
- Problemàtica actual
- Perspectives de canvi
- Recomanacions

5.—LLENGUA I DRET

Coordinador: JOSEP M. PUIG SALELLAS

Andorra i Barcelona, 7-13 d'abril de 1986

Seu dels treballs: Col·legi d'Advocats de Barcelona

- El multilingüisme en el dret internacional i en el dret comparat
- L'estudi de la doble oficialitat lingüística a l'estat espanyol
- Estudi jurídic de la normalització lingüística
- La normativa lingüística en els diferents àmbits
- Examen de la situació del català a l'Aragó
- Examen de la situació del català fora de l'estat espanyol
- Especificació dels drets lingüístics dels ciutadans i el seu exercici

6.—ENSENYAMENT

Coordinador: JOAN MARTÍ I CASTELL

Tarragona, 14-20 d'abril de 1986

Sota els auspicis de l'Institut d'Estudis Catalans

- Política lingüística i ensenyament als països de llengua catalana
- Sociolingüística i ensenyament als països de llengua catalana
- La llengua als diversos nivells de l'ensenyament als països de llengua catalana
- El professorat als països de llengua catalana
- L'ensenyament del català als adults dins i fora dels països de llengua catalana
- Exposició de material d'ensenyament de la llengua catalana, presentació i anàlisi (metodologies d'ensenyament)

7.—HISTÒRIA DE LA LLENGUA

Coordinador: ANTONI FERRANDO I FRANCÈS

València, 21-27 d'abril de 1986

Sota els auspicis de la Universitat de València

- Presència internacional de la llengua catalana
- La norma lingüística
- Llengües en contacte
- La llengua a les institucions.

**Una cultura en marxa
per a tot un poble.**

Demaneu informació

Carrer Ample, 35 (Palau Mornau)
Telefon 315 10 11 + Barcelona-2

Exposició de les Escoles Mallorquines

per Miquel Montserrat

D'ençà de la represa i reestructuració de la CENC (Comissió per a l'Ensenyament i Normalització del Català), que tingué lloc pel febrer de 1983, hem anat realitzant una tasca d'aglutinació d'esforços i de difusió de les diferents iniciatives i activitats en el camp de l'ensenyament en català, tant de les que ja hi havia començades, com de les que han anat sorgint als col·legis d'EGB, conscients del fet importantíssim que representa per a la normalització de la nostra llengua tenir una escola que utilitzi com a únic mitjà d'expressió el català.

Així, passa a passa, s'ha anat fent el moviment que ha vingut a anomenar-se «escoles mallorquines».

La tasca de realitzar una escola moderna al servei del nostre país, per tant arrelada a Mallorca, coneixedora i investigadora del medi, de l'economia, dels costums..., etc. i que utilitzi com a llengua d'ensenyament el català és, sense cap dubte, una llarga i àrdua labor. Una important fita en aquest projecte, amb el qual tots els ensenyants ens hauríem de sentir il·lusionats i engrescats, fou la primera Trobada d'Escoles Mallorquines realitzada a Lluc el 5 i 6 de maig de 1984. Per primera vegada ensenyants i pares d'alumnes de diferents escoles de Mallorca que havien iniciat l'ensenyament en català es reunien amb un sol interès comú: fer realitat una escola arrelada al medi, una escola catalana oberta al futur de Mallorca.

La complexitat d'aquella trobada ens va fer veure de seguida que possiblement haurien de passar alguns anys abans que organitzàssim un segon encontre.

Tanmateix, la CENC no ha deixat de realitzar una tasca de lligam entre les escoles que fan ensenyament en català. Enguany, gràcies a una subvenció del Consell Insular de Mallorca, hem pogut realitzar una mostra de material didàctic elaborat per les escoles mallorquines, catorze en total —cinc més que a la trobada de Lluc—, i amb l'avantatge que també hi participaren altres escoles que se senten lligades a aquest moviment, cosa que es reflecteix en la seva tasca pedagògica diària.

L'exposició s'inaugurà dia 22 d'abril a l'Estudi General Lul·lià amb la conferència de Gabriel Janer Manila sobre «L'escola a Mallorca». La principal idea de la xerrada de G. Janer fou que «és possible una escola arrelada a Mallorca...», «...però ens manca un projecte comú per a dur-la a terme». Estic convençut no sols del fet que és possible una escola arrelada a Mallorca, sinó que aquesta és l'única escola possible al servei de Mallorca i del nostre poble i jo diria que aquest projecte ja s'ha iniciat.

La trobada de Lluc fou, com ja he dit, la primera i

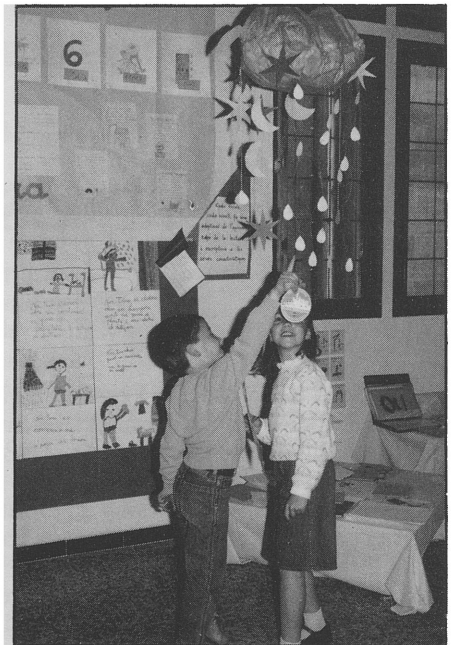
fonamental passa; però la mostra de material d'enguany també haurà representat una important contribució a aquest projecte. I així ho poden testimoniar tant participants com visitants.

Essent un recull de materials elaborats per les escoles al llarg del curs, sense cap pretensió d'exposició, haurà servit per a donar una visió prou general de la tasca pedagògica que es realitza dins les escoles mallorquines.

Possiblement l'exposició tenia una riquesa que no es podia atribuir globalment a cada escola participant però, precisament gràcies a això, surava una proposta de feina de l'escola mallorquina que enriqueix cada escola participant i els visitants.

Les escoles mallorquines que hi participaren foren:

C. P. de Pràctiques, Annexa	Escolania de Lluc
E. U de Banyalbufar	E. Mata de Jonc
C. P. de Campos	C. P. de Montuiri
C. P. Ciutat de Màlaga	C. P. de Rafal Vell
E. U. de Deià	E. Teix
C. P. Gabriel Alzamora	C. P. Verge de Montserrat
C. P. de Lloret	

Hem de dir que el C. P. de Pòrtol no hi participà per un greu oblit per part nostra.

També hi col·laboraren les escoles següents:

C. P. de Campanet	C. P. del Pont d'Inca
C. P. d'Establiments	C. P. de Santanyí
C. P. de Cas Concos	C. P. de Selva
E. Pare Manjón	C. P. de Valldemossa

De cada escola mallorquina es féu una petita descripció, en la qual, entre altres dades, es feia referència als nivells i àrees que es realitzen en català i a la situació cap a on anirà la catalanització del centre en els propers cursos.

L'exposició fou organitzada per àrees i racons:

Llenguatge (contes i narracions, revistes, poesies, aprenentatge de la lectura-escritura, etc.).

Cultura popular (festes, endevinalles, refranys, costums, etc.).

Matemàtica i ciència (lògica, física, astronomia, etc.).

Naturals (descobertes, herbaris, llibrets, etc.).

Socials (sortides, descobertes, maquetes, etc.).

Plàstica (ceràmica, màscares, caparrots, etc.).

Cuina i menjador.

Descobriments del propi cos.

Possiblement, encara que no hem elaborat unes conclusions sobre el material exposat, hom diria que es notà a faltar una presència dels mitjans audiovisuals i de les noves tecnologies, l'ordinador per exemple. Aquest és un camp importantíssim, si de debò volem una escola moderna, oberta cap a un futur que de cada dia és menys futur i més present.

Visitaren l'exposició entre cinc-cents i sis-cents persones i, pel que fa a grups d'ensenyament, una guarderia municipal, vuit col·legis públics d'EGB, onze escoles privades d'EGB, un col·legi privat de BUP i dos grups de l'Escola Universitària de Formació del Professorat d'EGB, que suposaren uns dos mil alumnes visitants.

Enguany un grapat més d'escoles han enllestit la, encara voluminosa i obstruccionista, paperassa necessà-

ria per sol·licitar l'ensenyament en la nostra llengua a qualque àrea o nivell. Noves escoles, per tant, vénen a sumar-se al grup d'escoles mallorquines. Evidentment les vivències d'unes a altres seran prou diferents, pel temps de pràctica, per l'entorn, per l'origen o motivació com a escola mallorquina, etc. però és ben segur que aquests nous centres ja troben un terreny conrat que no trobaren els primers.

Tal volta el curs pròxim hauríem d'estudiar la necessitat i conveniència de dur a terme el segon encontre d'escoles mallorquines, aprofitant el fet de la realització del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana; d'aquesta manera es podrien aclarir i afermar part d'aquelles qüestions que a Lluc només pogueren ser plantejades.

Hom diria que vivim uns moments d'eufòria del fet català, sense ànims de minimitzar la situació d'inferioritat que encara pateix la nostra llengua a Mallorca, però és segur que la recepció de TV-3 a partir del mes de juliol haurà estat un fet d'incalculable transcendència per al recobriment del català. Ara, sense cap dubte, i encara que només s'ha guanyat una batalla dins la guerra dels mitjans de comunicació, ens queda un altre camp decisiu on batallar, aquest és l'ensenyament en català.

Les distàncies que ens separen de Catalunya i el País Valencià en el camp de l'ensenyament en català són encara massa grosses, malgrat la diferència de nombre de població entre aquelles i nosaltres.

L'oferta d'escola mallorquina s'ha de donar pertot arreu, a qualsevol poble, a qualsevol barri. Cap nin nascut a Mallorca es pot veure privat del dret a una alfabetització i escolaritat en català.

Aquest és el repte que ens hem d'imposar tots els ensenyants d'aquest país.

MIQUEL MONSERRAT I RIUS
Secretari de la CENC

Curs 1984-85

	Preesc.			Preesc.		C. Inicial		C. Mitjà			C. Superior			Anys	Unitats
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13		
C. P. Annexa															
C. P. Campos															
C. P. Ciutat de Màlaga															
C. P. Gabriel Alzamora															
Escolania de Lluc															
E. Mata de Jonc															
C. P. Montuïri															
C. P. Rafal Vell															
E. Teix															
C. P. Verge de Montserrat															
C. P. Lloret															
E. U. Banyalbufar															
E. U. Deià															

- Tot l'ensenyament en català excepte el castellà
- Tot l'ensenyament en castellà excepte el català
- Classe que els propers anys es farà en català
- Torn d'horabaixa —en castellà—
- Classe que fa les experiències en català
- Classe que fa les socials en català
- Classe que fa les naturals en català
- Classe que fa les matemàtiques en català

La problemàtica territorial a les Illes Balears

per Climent Picornell

L'any 1982 l'Obra Cultural Balear organitzà un curs amb el títol de «La Cultura de Mallorca avui» en set lliçons o ponències: 1.—Literatura; 2.—Geografia, Ecologia i Ordenació del Territori; 3.—Ciències físiques, químiques i biològiques; 4.—Història i Història de l'Art; 5.—Cultura Popular; 6.—La renovació educativa; 7.—La tasca de les institucions culturals.

Els organitzadors em comanaren la ponència «Ecologia, Geografia i Ordenació del Territori» i la conducció-moderació de la taula rodona de debat amb personatges significatius d'aquests camps del saber. Convidarem per a assistir-hi el president del Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (G.O.B.), el Col·legi Oficial d'Arquitectes de Balears, l'Institut per a la Conservació de la Natura (I.CO.NA.), el director del Departament de Geografia de la Universitat de Palma (el qual no hi pogué assistir), el Conseller d'Ordenació del Territori del Consell General Interinsular (C.G.I.), un tècnic d'un equip d'estudi i planificació territorial, un representant de l'equip que duia a terme la Revisió del Pla General d'Ordenació Urbana (R.P.G.O.U.) de Palma (que tampoc pogué assistir-hi) i el Director Provincial del Ministeri d'Obres Públiques i Urbanisme (M.O.P.U.).

Malgrat que hagin passat els anys i s'hagin succeït, des de llavors, episodis significatius a Mallorca —territorialment parlant— crec que de la trobada en qüestió sorgiren opinions i enfocaments que poden donar llum sobre quins eren els problemes preocupants d'aquell moment. Molts dels quals són, encara i malauradament, vigents.

La dicotomia que sorgeix entre la necessitat de trobar un model econòmic que no impliqui paralitzacions greus de l'activitat productiva —recolzada estrepitosament sobre el turisme— i el respecte i la conservació d'espais naturals del nostre territori és avui, també, el bessó de la qüestió.

Estudis tècnics no en manquen, i encara se'n fan més; una certa indefinició legal en la planificació i ordenació territorials —òrfenes d'unes directrius clares— per part dels poders autonòmics o municipals, juntament amb postures oposa-

des —algunes molt maniquees i exclusivistes: més turisme malgrat tot o si no... el desastre— es contraposen a posicions proteccionistes, escaldades per la desgracia i el malbaratament del nostre terri-

tori en els anys del «Boom turístic» i dels anys següents.

Aquestes qüestions es reflectiren en la ponència, taula rodona i debat que es dueren a terme.

Què fa el Consell Insular en Cultura i Esports

Les activitats del CIM en matèria cultural són nombroses.

De forma directa realitza una labor important de difusió cultural per mitjà del Teatre Principal i de la Biblioteca artesana, i a través de la xarxa de biblioteques i de la tasca d'ordenació d'arxius municipals. A més de tot això, impulsa i fomenta totes aquelles activitats orientades a l'ensenyança i a la difusió de la nostra llengua.

Promociona els estudis universitaris, per una banda, col·laborant amb la Universitat de les Illes Balears, i per altra, mitjançant el sosteniment de:

La UNED (Universitat Nacional d'Educació a Distància).

L'Escola Universitària de Treball Social.

El Consell Insular de Mallorca participa en:

El Patronat Orquestra Ciutat de Palma.

Organitza la Trobada de Bandes de Música que cada any se celebra a un poble diferent de la nostra illa. Manté la tradició de la festa de la Beata que se celebra a Palma.

Ajuda aquelles entitats que, de manera preferent, propaguen la cultura i també les manifestacions culturals de reconegut prestigi com els festivals de Pollença, Deià i Valldemossa.

En relació a l'esport intervé de forma decisiva en l'elaboració del Pla d'Instal·lacions Esportives en

els municipis.

Fomenta la iniciació en tot tipus d'esport de la població infantil i juvenil i proporciona als col·legis i entitats material esportiu.

També organitza, patrocina i promociona tota classe de proves que promouen la pràctica de l'esport al mateix temps que en mantenen l'interès.

Entre totes aquestes iniciatives destaquen com a actuacions directes del Consell Insular de Mallorca, l'Escola a la Mar i l'Escola de Pilota, dedicades a l'ensenyança d'aquets esports i destinades als infants de tot Mallorca.

*Consell Insular
de Mallorca*

cl. Palau Reial, 1

GEOGRAFIA, ECOLOGIA I ORDENACIÓ DEL TERRITORI

Per a la mecànica de l'exposició en la qual figur com a ponent —no està gaire clar quina és la funció del ponent— havia pensat que, en principi, faria una explicació bastant succinta, és a dir curta, i després donaria una sèrie de trets generals, naturalment subjectius: el que crec que ha passat o està passant. Posteriorment passaria a fer una sèrie de preguntes als membres de la taula; i, en tot cas, llavors obriríem torn de paraula perquè el públic o la gent de la taula que es volgués fer preguntes acabàs d'aclarir el que no hi hagués quedat.

Per començar, voldria dir dues paraules entorn de l'encert que ha tengut la comissió organitzadora d'aquestes taules sobre «La Cultura a Mallorca, avui», havent-n'hi inclòs una que fes referència al territori; és a dir, que es compregués que el territori forma part de la cultura d'una determinada societat, i fugir així d'aquesta idea, una mica folklorista de la cultura, en la qual, moltes vegades, només es parla de cultura popular i d'història, i en canvi factors essencials, factors determinants de la cultura d'un poble, com és el seu territori, quedin una mica marginats.

Per altra part, el títol ve presentat com «Geografia, ecologia i ordenació del territori»; aleshores, quan vaig preparar el que ara vos estic dient, vaig pensar si havia d'engegar aquesta xerrada de cara a veure com havien evolucionat aquestes disciplines (la geografia, l'ecologia, l'urbanisme, el planejament...), és a dir, quin material havien fornint, quin material havien produït, quina evolució havien tengut, com a disciplines, com a recerca d'una determinada especialitat respecte del seu territori. Aleshores, ho vaig abandonar, perquè vaig creure que la finalitat era veure com estava el territori, veure com estava el lloc, veure com estava l'espai actualment a Mallorca. Això no vol dir que se li hagi de passar pel damunt. En tot cas, queda aquí apuntat que evidentment tant la geografia, com l'ecologia, com l'urbanisme, com l'ordenació del territori han anat produïnt un material, s'han anat obrint uns departaments a la Universitat, s'han anat publicant tota una sèrie de coses de les quals se'n pot fer un estudi, es pot veure quina evolució s'ha sofert, es pot veure quin ha estat el funcionament institucional de l'ordenació del territori han anat produïnt un material, s'han anat obrint uns departaments a la Universitat, s'han anat publicant passaven.

Com vos deia, vaig abandonar una mica aquest camí, el camí de la història de la disciplina, per passar a intentar fer una espècie de síntesi, un quadre general dels motius, de les causes i dels defectes que han remodelat l'espai, el territori en el qual nosaltres ens movem. Per això vaig creure que era important contemplar-ho des d'aquestes tres perspectives: geogràfica, ecològica i d'ordenació del territori. Totes tres són disciplines —no sé si dir ciències— de síntesi. Disciplines que moltes vegades per arribar al que pretenen han de fer ús d'una sèrie de termes, com per exemple: disciplinarietat, transdisciplinarietat, interdisciplinarietat...; és a dir, fer una espècie de reunió conjunta d'especialistes, perquè al territori s'hi reflecteixen una sèrie d'actuacions extraordinàriament diverses; així, no és gens estrany que els equips de plane-

jament i els estudis que darrerament s'han fet mai no hagin estat l'obra d'un sol especialista, sinó que han estat realitzats per equips d'especialistes amplíssims, que poden anar des de climatòlegs, biòlegs o ecòlegs fins a geòlegs, geògrafs, enginyers, psicòlegs, advocats... Ho véc a dir perquè això és una característica molt a tenir en compte ja que hi ha molts de punts de vista diferents. Cada especialista hi diu la seva, es parlen llenguatges diferenciats, hi ha dificultats de comprensió entre uns i altres, però tot això es va superant amb el que se'n diu treball d'equip, que crec que és una condició **sine qua non** a l'hora de dedicar-se a aquesta casta de menesters.

Havia preparat una espècie d'exemple, curt, perquè es veiés que realment ha d'esser així, perquè sinó les coses no s'arriben a entendre. L'exemple que he agafat per donar suport a aquesta proposta de la necessitat de transdisciplinarietat és el fet de la construcció de la nova central elèctrica a Es Murterar, el que se'n diu «Alcúdia-2». El procés és complex: en un principi, es va fer una previsió de demanda d'energia elèctrica a les Illes Balears, que la va fer un determinat especialista, que donà com a resultat la necessitat de construir una nova central; i per això, es va haver d'escollir un lloc on instal·lar-la: primer es va pensar de construir-la a S'Estalella, prop de la Badia d'Alcúdia, però finalment es va localitzar a Es Murterar. Això va implicar que un recurs natural de les

Illes Balears, com per exemple ho és el carbó, es revitalitzà a causa de la crisi energètica. S'intentava generar un ús molt intensificat del consum de carbons. Es va haver de rectificar un polígon del pla general que aleshores estava vigent a Alcúdia, i se li va donar una nova qualificació: la de sòl industrial. G.E.S.A. va decidir fer la central enfora perquè no embrutàs la silueta, i per tant no fos un malbé per a la zona turística. Que algunes empreses comencin a dedicar una part important del pressupost, aquí concretament es parlava de més de 500 milions de pessetes, per no fer malbé a un recurs, en aquest cas el turisme, és una cosa nova. Ara bé, amb la decisió de fer la central més enrera es va haver de travessar tota S'Albufera; de qualche manera aquesta localització en si mateixa ja tenia una espècie de mal inherent. Per altra banda, diuen que els lignits que es consumiran seran al voltant de 1.000 milions de tones/any, i que aquests fan d'un 30 % a un 40 % de cendra, això vol dir que hi haurà 400.000 tones de cendra anuals, que s'hauran de tirar a qualche banda. El tren es revitalitzarà, s'eixamplarà, ja que es diu que el transport de lignit s'haurà de fer en tren, perquè si s'hagués de tragar en camions la freqüència d'aquests, carregats de carbó, per la carretera d'Inca seria brutal. Es van fer també estudis d'impacte ambiental, cosa que hauria d'esser decisiva abans d'emprendre qualsevol tipus d'acció que hagi de ferir el territori, i després d'aquest estudi ja es prendria una decisió.

L'exemple aquest, d'interconnexió, l'he posat perquè, evidentment, la complexitat és present en aquest

tipus de ciència, ja sigui l'ecologia, ja la geografia...: carbons, lignit, trens, decisions per a la localització, requalificació del sòl, estudis ambientals...; és a dir, molta gent hi pren part en tota aquesta perspectiva d'ús del nostre territori.

Ara passaré a exposar unes quantes idees més, i perdonau-me que sigui una mica massa general, però és que no podem baixar a nivell de detall. M'he trobat amb d'altres taules rodones que tenien com a tema a objecte de debat l'ecologia, l'ordenació del territori, i molt curiosament sempre ens hem posat d'acord que l'ordenació del territori sempre era conseqüència d'un determinat tipus d'estructura econòmica; és a dir que el fet que l'organització de l'espai a Mallorca sigui així com és, és una causa directíssima de l'evolució econòmica que les Illes Balears han seguit. Si aquí no hagués vengut turisme la valoració de la costa no hauria tengut lloc, així com tampoc els impactes ambientals. Cal tenir ben present que l'ordenació territorial sempre s'ha d'acomodar a un determinat projecte econòmic. Crec que en aquest punt tothom s'hi ha posat d'acord; és a dir que abans de preveure quin tipus d'organització del territori farem cal saber quin tipus de desenvolupament econòmic volem. Hem de tenir sempre en compte que l'estructura econòmica implica, determina o preveu la posterior estructura de planejament.

Parlaré de dos temes en els quals la geografia pot aclarir una mica el model territorial que actualment tenim a Mallorca. En primer lloc tenim el que se'n diu la valora-

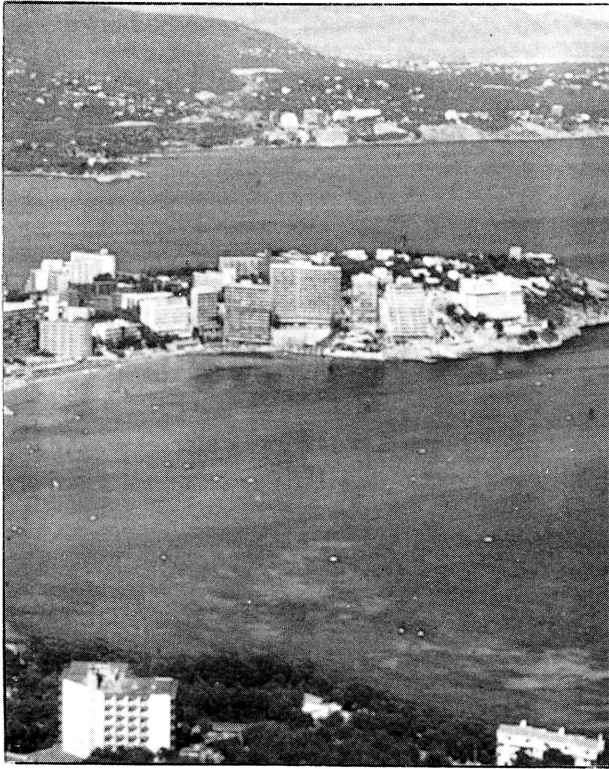
Auditòrium

31 Octubre, 22 hores

MARINA ROSSELL

JAUME SUREDA

Preu: 700 Pts.

ció o l'ús del litoral. Evidentment, quan les Illes Balears prengueren un model de desenvolupament basat en el turisme (els darrers estudis diuen que un 60 % del total de la producció gira, d'una manera directa o indirecta, sobre el subsector del turisme), aleshores, el litoral es va valorar i va canviar el seu ús, aquest ús per l'oci, aquest ús pel lleure, i això va implicar una sèrie de canvis en l'estructura normal que fins a aquells moments havia tingut Mallorca (augment de població als municipis de la costa, augment de les urbanitzacions, augment de l'explotació de tota la franja litoral). I en segon lloc tenim el fet de l'augment de la concentració de la població en el nucli de Palma, que crec que és un altre punt importantíssim a tenir en compte, i per això havia convidat Manolo Cabellos perquè ens parlàs de quina era la seva visió sobre la reforma del pla general vigent, anomenat Ribes Piera, ja que el pes de Palma ha arribat a ésser macrocefàlic. És curiós que quan es fa referència a aquests temes se sol parlar de termes que denoten una certa malaltia, es parla de macrocefàlia de Palma, es parla d'hipertrofia del sector terciari.

Pel que fa a l'ecologia, abans de res vull matisar una cosa: la divisió que s'estableix entre ecòleg i ecologista; els ecòlegs són uns científics que es dediquen a estudiar les relacions que s'estableixen entre determinats territoris i les poblacions que hi viuen al damunt. Ho dic perquè moltes vegades es confonen els termes, i no cal ésser ecologista per ésser ecòleg i viceversa. Després d'aquest aclariment només vull dir dues coses sobre l'ecologia i el territori a Mallorca, que si volguéssim podrien ésser eterns; però, que de tota manera, tenen relació principalment amb allò que se'n diuen recursos naturals. El dilema que s'estableix entre població i recursos és un problema típicament ecològic, que aquí sofreix una espècie de cap-

girament estrany, i ha arribat un moment en què el que es diu paisatge és un recurs estrany, però al cap i a la fi ho és. Aquí es valora doblement, i, de vegades, diria d'una forma hipòcrita, perquè actualment gent que ha ajudat a transformar aquest paisatge, ara l'està defensant, perquè veu que és un recurs importantíssim per a l'economia en la qual Mallorca ha estat estructurada a arrel del turisme, que, per supost, necessita d'aquest recurs natural que és un paisatge més o menys net, més o menys organitzat. Per això, els estudis o defenses, com pot ésser el de les zones humides, i en aquest cas cal citar S'Albufera, són necessaris i molt importants. D'altra banda, crec que és importantíssim el fet del maltractament de la natura de les Illes Balears. Ja dic que aquests dos punts no són els únics, i podríem parlar de molts d'altres, com per exemple els incendis forestals.

Pel que respecta al planejament que s'ha duit a terme a les Illes Balears hem de parlar de la llei del sòl. Aquesta, partia d'un territori petit per acabar en un molt més gran, que era el de tot l'Estat. Això crec que mai no s'arribà a aconseguir. Però, aquí tenim el Pla Provincial, que sembla que ha quedat una mica obsolet. Crec que la situació actual de l'ordenació en el nostre país és importantíssima, delicadíssima, perquè moltíssims de municipis revisen o redacten la seva normativa, ja que alguns mai no n'havien tingut; i que amb aquests municipis implica que s'ordenarà quasi tot el territori de les Illes Balears. Amb tot això, situacions com la d'Es Trenc s'hauran d'aclarir, situacions com la revisió del pla Ribes Piera hauran de tenir solució.

Creo que un dels problemes més grossos que l'ordenació del territori té és l'ús d'un llenguatge que només entenen els especialistes. Per això crec que una de les funcions que ells s'haurien de plantejar és que els entengés tothom. Considero que el còmic que s'ha editat per explicar què és la revisió urbanística de la ciutat de Palma és un ajut fonamental, perquè fa arribar a la gent allò que realment posteriorment li afectarà.

M'aturaré aquí, i voldria fer una sèrie de preguntes als membres d'aquesta taula.

La primera pregunta és per a Miquel Àngel Llauger, representant de l'administració central, com a Delegat Provincial del MOPU. Li voldria demanar que, des del seu punt de vista, analitzàs quin és o com veu el pla d'inversions del ministeri d'obres públiques i urbanisme, així com el del planejament a Mallorca. Quines són les transferències que s'han donat i es donaran a la Comunitat Autònoma?

M. A. Llauger.—El que se'm demana és un tema bastant ample: fer un judici sobre el pla d'inversions que el ministeri, que represent, té previst seguir. Abans de res crec que hauríem de distingir entre diferents àmbits d'inversió del MOPU. N'hi ha alguns que són inversions en obres concretes i en unes infraestructures; les altres inversions són les subvencions que es donen a entitats, com per exemple el Consell, perquè hi hagi un bon planejament. Simplificant el tema només vull dir que quant al criteri d'inversions és bàsicament una inversió d'acompanyament.

M'explicaré, les inversions poden esser de dos tipus: unes que serveixen per crear infraestructures de promoció, i unes altres que són d'acompanyament o per donar resposta a les exigències que les infraestructures i l'ordenació del territori comporten. Un exemple d'inversió de promoció seria crear una carretera per donar accés a una nova zona, o fer un projecte de port a la costa sud per crear una nova zona industrial. Una inversió d'acompanyament és aquella que pretén donar resposta a les exigències que la pròpia estructura actual té.

Bàsicament, en l'actualitat, les inversions que el ministeri fa són les que donen resposta a les exigències que es detecten. Les inversions que es fan en obres hidràuliques, bàsicament, són per donar resposta a la necessitat que tenen els diferents nuclis urbans de comptar amb aigua, de comptar amb un tractament d'aigües brutes. Per això es fan unes investigacions sobre la captació de nous pous, de noves aigües. Actualment no hi ha cap projecte per a la creació de nous ports, simplement només existeixen una sèrie d'inversions per a l'equipament dels ports.

He tocat els camps més típics: el d'infraestructura viària, el d'infraestructura hidràulica i el d'infraestructura de ports. Hi ha d'altres tipus d'actuacions com per exemple les que es fan en matèria d'habitatge. En aquest cas només es fan inversions d'acompanyament. No hi ha cap intent de fer una ciutat nova per part del ministeri, com per exemple ha succeït a **Tres Cantos** (Madrid). Només s'intenta atendre les demandes que els ciutadans fan als diferents nuclis urbans de les Illes Balears.

El ministeri ajuda al Consell en la tasca d'anar avan-

çant dins la planificació de totes les Illes Balears, per a després donar una resposta al que aquest planejament demani.

Estic totalment d'acord amb tot el que Climent Picornell ha dit abans. Crec que hauríem d'establir un ordre, així com s'han de fer les coses. Primerament, hem de definir com volem que siguin les nostres illes; després veure quins serveis i equipaments generen aquesta ordenació; i, en tercer lloc, la creació de les infraestructures, que només tenen un valor propi si no estan en funció d'una idea més ampla.

Climent Picornell.—*Miquel Rayó, president del G.O.B. Seria possible una prelació d'aspectes a defensar i per què?*

Miquel Rayó.—Abans de res, voldria que vos fixàssiu en el nostre nom: Grup Balear d'Ornitologia i de Defensa de la Naturalesa. Fins fa poc, uns quatre o cinc anys, el nom era: Grup d'Ornitologia Balear; és a dir, un grup d'afeccionats a la natura, a l'excursionisme, a l'observació dels ocells, de les espècies vives. Però en un moment determinat es va haver de canviar el nom per mor que fer excursions, o sortir a la muntanya a veure ocells, o anar a les zones humides a contemplar les migracions, implicava una lluita molt concreta contra unes accions de maltractament del recurs principal de la població: el territori. Aquest canvi de nom indica un poc que la funció primitiva d'estudi de la natura, sense deixar-la de banda, s'ha convertit en una feina de lluita per intentar la conservació i la recuperació del poc que ens queda.

Quant a la pregunta concreta de Climent Picornell, és evident que hi ha unes prioritats. Primerament, hau-

llibreria

Jovellanos

- pósters
- làmines
- postals...

Jovellanos, 7 Tel. 22.14.66
Ciutat de Mallorca

 Edicions

 Disseny gràfic

 Publicitat impresa

 Fotocomposició

Tipografia / Offset

tALLER GRÀFIC
RAMON

JAUME BALMES, 39 - TEL. 25 44 32 - 07004 PALMA DE MALLORCA

riem d'establir un pla d'ordenació del territori que hauria d'incloure el model que volem definir en funció dels interessos reals de la població, i no en funció d'aquestes superestructures ideològiques que, potser, poden influir molt en la futura ordenació del territori. Deixant de banda això, crec que els acords a nivell ideològic poden existir a l'hora de protegir tota una sèrie d'espais naturals que fins ara no s'han tocat, o almenys d'una manera irreversible.

Aquesta llista d'espais a protegir, evidentment, inclou una conservació de mostres d'allò que era la natura a les Illes Balears. Pens que aquesta llista, encara que molt ampliable, és el catàleg d'Obres Públiques i de l'ICONA. Però resulta que espais que estan inclosos dins aquest catàleg, com són Ses Salines d'Eivissa i Formentera, no són vistes des d'un mateix punt de vista de protecció per part dels polítics; i això és el que evidentment nosaltres no entenem. Vull dir que existeixen aquestes prioritats, i pens que d'una vegada s'ha de definir la política territorial de les Illes Balears per les entitats i persones que tenen al seu abast la possibilitat de fer-ho. S'hauria de contemplar tota la informació que existeix sobre espais, espècies i actuacions. No vos diré quins són aquests espais, perquè no em record de tots; però, evidentment, són molt importants les zones humides, les platges i les cales, la Serra de Tramuntana... Aquestes són les principals prioritats, però n'hi ha d'altres, per exemple s'hauria d'establir una limitació a la població, ja que vivim a una illa i el territori és molt estret i a poc a poc queda molt reduït; s'hauria de definir què és el que ha d'esser la política agrària... Això pot ésser una mostra d'aquest conjunt de prioritats. Pens que tot això es resoluria definint una política territorial que ens asseguràs el futur.

Climent Picornell.—*Tothom parla de la necessitat d'un pla director d'ordenació del territori que substitueixi el pla provincial, que des del meu punt de vista queda obsolet. Per això, vull demanar a Miquel Pascual (Conseller d'Ordenació del Territori del C.G.I.) com és que*

aquesta política s'ha duit a l'inrevés; és a dir, per què primer s'han encomanat planificacions a nuclis petits, i s'espera que després es farà la planificació a totes les Illes Balears. Això és una espècie de contradicció, perquè molts d'aquests espais naturals, dels quals parlava Miquel Rayó, pertanyen a més d'un municipi, i, per tant, un municipi pot decidir una cosa respecte d'un punt del seu territori, i l'altre pot decidir tot el contrari que el primer ha decidit. La pregunta concreta és: com està l'estudi de reconeixement territorial i per què aquesta manera d'enfocar el problema?

Miquel Pascual.—Per començar voldria matisar que estic d'acord només en part sobre el que s'ha dit del pla provincial. Crec, efectivament, que ha quedat obsolet, però només en segons quins aspectes. En canvi té d'altres aspectes que són una gran eina, i que possiblement seria suïcida tirar-lo per avall. Posaré un exemple: el pla provincial no parla gens ni mica d'ecologia. Per què? Doncs, perquè es va fer a finals dels seixanta o principis dels setanta, i aleshores encara no es parlava d'aquesta ciència. Això és un aspecte negatiu, que evidentment s'ha de corregir. Però, també, des del punt de vista paisatgístic preserva uns determinats elements; és a dir, dins la seva normativa hi ha el que se'n diuen elements paisatgístics singulars, on s'hi prohibeix construir. Hi ha una altra categoria que són els anomenats paisatges preservats, que pràcticament correspon a la Serra de Tramuntana. Això pens que és un aspecte molt positiu del pla provincial.

Quant al pla director voldria desmitificar-lo un poc en el seu concepte. El pla director territorial de coordinació és un instrument que fins ara no conec que se n'hagi aprovat cap arreu de l'Estat. Se'n varen intentar fer quatre, fa quatre o cinc anys, concretament a Andalusia, Galícia, Astúries i Aragó, i ara darrerament se n'han començat alguns, però ja molt més modestament, a Sierra de Gredos i a alguna zona petita més. Aquests quatre plans directores que es varen iniciar han estat un fracàs. Per què? Perquè hem d'esser realistes, hem d'anar fent el plantejament a mida que tinguem els elements de judici suficients per fer-lo.

Entenc que el plantejament és un procés interactiu d'aproximacions successives a la realitat. De fet, el procés interactiu a les Illes Balears el veig en quatre etapes: una modificació immediata del pla provincial, donat que el pla provincial té coses bones i donat que amb un pla provincial podem cobrir unes 3/5 parts dels objectes d'un pla director de coordinació territorial, i això es pot fer en quatre o cinc mesos o mig any, en canvi per fer un pla director de coordinació hem de menester tres o quatre anys; la segona seria aprovar tots els plans generals municipals; la tercera seria, ja posteriorment dins la Comunitat Autònoma, quan tenguéssim més elements de judici dels que ara tenim, per exemple, no hem d'oblidar l'assumpte del port de S'Estalella, decidir certs punts conflictius; i la quarta seria adaptar el planejament municipal a aquest pla director.

Quant a la segona pregunta, per què vàrem començar amb uns plans municipals? Simplement per una qüestió de realisme. Els ajuntaments que varen sortir de les eleccions del 79 es varen trobar sense plans. Concretament a les Illes Balears, dels 65 municipis existents n'hi

havia 29 que no tenien cap tipus de planejament, i la resta en tenien un que l'havien duit a terme a principis de la dècada dels setanta, amb unes provisions que no corresponien a un model de desenvolupament econòmic que els fessin compatibles amb el medi ambient. Els municipis necessiten un instrument de feina per poder donar llicències municipals. En aquests moments els ajuntaments ho passen molt malament perquè no hi ha seguretat jurídica.

Per altra part, no estic d'acord que primer es faci el pla nacional, després els plans directors i a la fi els plans generals. Crec que per definir un model territorial s'han de tenir dos pilars molt clars: un, que cada municipi té dret al seu propi desenvolupament, cada municipi ha de tenir solars suficients per al sector de la construcció, cada municipi ha de tenir equipaments i infraestructures dignes; i segon, hi ha d'haver sòl allà on faci falta, ja que la construcció dona lloc de feina a 29.000 treballadors, i l'urbanisme és el que ha de donar menjar a aquest sector. Aquests dos principis són els que ens duen a un primer model territorial; això és una primera aproximació a la realitat.

Climent Picornell.—*Jaume Carbonero ha vingut en representació del Col·legi d'Arquitectes de Balears. Li voldria demanar el següent: el seu col·legi s'ha donat a conèixer per tenir una preocupació que s'ha transformat moltes vegades en una oposició tenaç de cara a alguns intents d'ordenació que s'han duit a terme a les Illes Balears. Per què tot això?*

Jaume Carbonero.—Bé, el Col·legi d'Arquitectes en els seus estatuts té un article molt clar que parla sobre la defensa de l'arquitectura i l'urbanisme com a funció social. A partir d'aquest article el nostre col·legi i els col·legis d'arreu de l'Estat han emprès una sèrie d'actuacions per a la defensa d'aquesta visió de l'urbanisme.

Per desgràcia, moltes vegades s'ha hagut d'impugnar i recórrer contra molts dels planejaments que s'han fet fins fa molt poc temps. Concretament per dos motius específics: en primer lloc, perquè es pretenia fer un planejament bo, però realment tots han estat molt xerecs des d'un punt de vista estrictament tècnic; i en segon lloc, perquè per desgràcia a les Illes Balears fins fa poc el planejament ha estat un instrument legalitzador, d'espectatives econòmiques ja existents, és a dir que no ha tingut la funció que el seu propi nom indica, que és el de planificar un futur, sinó que exclusivament s'ha dedicat a recollir unes expectatives econòmiques i polítiques i a posar-los damunt uns plànols sempre, s'ha de dir, d'una manera bastant deficient.

Nosaltres pensam que la funció social de l'urbanisme és intentar planificar i ordenar un territori, on s'han de donar una sèrie de condicions, i, en definitiva la funció darrera, l'incrementar la qualitat de vida dels ciutadans.

Climent Picornell.—*Joan Mayol, ecòleg i ecologista. Encara que avui vengui a títol personal vull fer-li algunes preguntes sobre l'entitat en la qual treballa, l'ICONA, i que fan referència al projecte de parc natural de la Serra de Tramuntana. Com sabem, aquest projecte va començar d'una manera quasi bé grandiosa, perquè havia d'anar de Sa Dragonera fins al Cap de Formentor, i de cada vegada s'ha anat amagrint més i més. La meua pregunta és la següent: quin és l'estat de la qüestió sobre aquest tema? I*

en segon lloc, li volia demanar també sobre els incendis forestals, però consider que la informació existent sobre aquests està més analitzada.

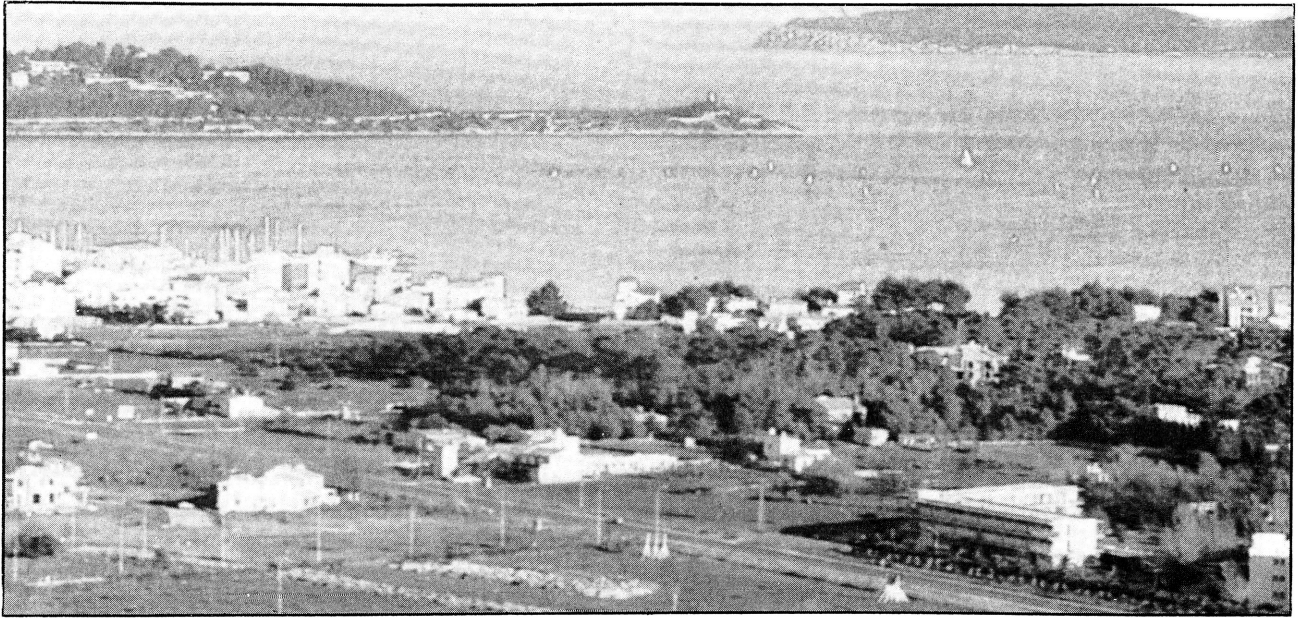
Joan Mayol.—La idea del parc, com ja sabem, és bastant antiga; però, de fet, és una qüestió molt clara, ja que ve determinada per la pròpia llei d'espais naturals protegits. Em sembla que el dos de maig de 1975 es va aprovar al parlament la llei d'Espais Naturals Protegits; un any després, aproximadament, sortia el reglament, i una de les disposicions finals era que totes les àrees protegides fins en aquell moment havien de passar a aquesta llei. Una d'aquestes era la dels Paisatges Pintorescs, dins els quals s'inclouïa la Serra de Tramuntana. Aleshores, la llei donava un any per fer aquestes transformacions. Les circumstàncies històriques de l'Estat expliquen en gran mesura per què això no es va fer. En el moment en què el pla es va posar en marxa simplement es va intentar convertir el nom de paisatge pintoresc en el de parc natural. Això tengué una sèrie de conseqüències bastant amples. La idea i la informació del parc natural varen ésser molt mal interpretades pels ajuntaments; cosa que desencadenà una oposició sistemàtica de la major part dels consistoris. Després d'això, malgrat tot, es va dur a terme una llarga feina d'informació de manera tranquil·la i escalonada, que traduïa la idea de parc estil francès, que era la idea que aquí es volia aplicar, i que només va ésser compresa per l'ajuntament d'Escorca.

Llavors, vàrem pensar que un sistema adequat per començar el parc seria començar-lo pel municipi més característic de la Serra de Tramuntana, on els problemes de tipus sòcio-econòmic i ecològics podien ésser més interessants, que evidentment és Escorca; i, a la llarga, que aquest parc es pogués ampliar a mesura que els ajuntaments anassin acceptant la idea. En aquests moments estam pendents de la decisió de l'ajuntament d'Escorca. Hem de dir que, d'entrada, l'ajuntament ho veu amb bons ulls, i ha fet una sèrie de reunions amb els veïnats i propietaris de la zona que han reaccionat d'una manera no tan favorable de com nosaltres desitjaríem. L'oposició tampoc no és total, i encara s'ha de prendre la decisió.

Climent Picornell.—*La darrera pregunta la faré a Francesc Moll, que fins ara ha estat president del GOB. Ell és economista i té experiència en treballs en equip sobre planejaments territorials. M'agradaria que ens explicàs una mica com veu la incidència de diversos especialistes dins equips de planejament.*

Francesc Moll.—És una pregunta una mica despassionada en un moment en què el que ens jugam és el futur de tot el territori, que crec que és el tema que avui hauríem de tractar.

Crec que fer feina en equip és una cosa imprescindible perquè així trobam diferents punts de vista d'incidència damunt del territori, que evidentment s'han de tenir molt en compte: un sociòleg estudiarà les reaccions i desitjos de la gent davant l'ordenació del territori; un economista estudiarà les possibles perspectives de desenvolupament econòmic; els juristes miraran els punts que facin viable el planejament, és a dir la normativa; un enginyer estudiarà els problemes d'infraestructura; un arquitecte estudiarà els problemes d'acondicionament de

concreció damunt l'espai. Aleshores, crec que aquest conjunt de visions és imprescindible que coincideixin. L'experiència que en tenc és que efectivament per als arquitectes, que fins ara tallaven el bacallà, el fet que els donin idees sobre altres aspectes és francament útil i el planejament en surt molt enriquit.

M. A. Llauger.—Pens que el tema que Miquel Pascual ha tractat és un tema en el qual val la pena insistir. Estic totalment d'acord amb ell quant a la viabilitat del planejament en escala. Crec que de cap manera es pot fer un pla nacional, després un pla de les Illes Balears, i posteriorment una sèrie de plans més concrets. Això és inviable per unes raons molt clares: en principi, perquè és un sistema d'actuació no molt democràtic, ja que difícilment el poble pot intervenir-hi i donar a conèixer el seu pensament sobre aquest tema; i, per altra banda, crec que les coses han de sortir de baix cap a dalt, però s'ha d'inventar algun tipus de norma que presenti aquelles coses que tenen un interès supranacional. Vegem un exemple de tot això a les nostres illes: si hi ha un espai humit, una platja que convé mantenir, hi ha d'haver qualcú que pugui dir a l'ajuntament en qüestió que amb allò no en pot fer el que vulgui, ja que allò té un interès que està per sobre de l'àrea municipal.

Després, crec que hi hauria d'haver una manera determinada d'obligar que uns ajuntaments es posassin d'acord o que tenguessin en compte la seva proximitat.

Un altre aspecte que crec que és un obstacle molt gran per a aquesta planificació a un nivell elevat és que les lleis haurien d'esser pluridisciplinàries. Per explicar-ho en posaré un exemple clar: és evident que s'ha de salvar Es Trenc; ara bé, què passa si a l'ajuntament de Campos li deim que no el pot tocar? Bé, Campos aspira a tenir un nivell de vida més alt; aleshores, pensa que Calvià té uns grans ingressos a través del turisme, i per això voldria que Es Trenc es convertís en una nova zona turística. Pens que per resoldre tot aquest problema no només ha d'existir una llei del sòl, sinó que n'hi ha d'haver una altra que, d'alguna manera, arbitri, doni una base legal per a una

necessària solidaritat entre tots els municipis; i si a Campos, per exigència de la comunitat, li deim tu no pots urbanitzar Es Trenc, hi ha d'haver una compensació perquè tengui una via clara per a la seva subsistència.

Jaume Carbonero.—Miquel Pascual ha dit abans que el que és necessari discutir és el model territorial que hem de tenir. Crec que aquesta discussió és un poc bizantina, ja que el model territorial ja el tenim. En aquests moments hi ha un model territorial bastant determinat, bastant clar i amb unes conseqüències òbvies. El que es tracta de discutir, en tot cas, és si el canviem o ens quedam amb el que tenim.

Canviar el model territorial implica canviar l'estructura socio-econòmica i política. Evidentment, a una estructura socio-econòmica i política determinada li correspon un model territorial concret. Passar d'aquest model que tenim a un altre és important i, tal volta, el gran entrebanc dels plans directors de coordinació territorial ha estat aquesta. Aquests plans es diferencien dels provincials perquè tenen una definició del model econòmic que regirà durant el període de vigència del pla director. Aquesta discussió del model econòmic és el que ha duit a fracassar la tramitació d'aquests plans, perquè evidentment no hi ha acord. En principi, sembla ésser que val més deixar-ho anar i seguir el model que tenim i intentar corregir les deficiències o problemes greus que aquest model ens dona amb el planejament de rang inferior.

Llavors, voldria dir que la Conselleria d'Ordenació del Territori estava en mans del partit socialista i va fer un document de política de sòl semblant al que ara traurà de la Conselleria del Territori d'UCD, que fixava una sèrie de pautes, una de les quals era paralitzar una sèrie d'actuacions fins que existís un planejament a nivell de Mallorca, que contemplàs tota una sèrie de problemàtiques que ja s'han definit aquí. Aquest, va ésser un document que va obrir tot un debat respecte de quin havia d'esser aquest planejament a nivell d'illa: si havia d'esser un pla director territorial, amb tots els inconvenients que ja es varen veure, la Conselleria d'Ordenació del Territori es va

definir en contra del pla Director de Coordinació Territorial; es varen tractar d'altres tipus de planejament, com poden ésser els plans comarcals. Però, en definitiva, fins ara mateix el debat urbanístic s'havia centrat únicament en si els plans municipals que s'estan fent són adequats o no.

Crec que és important pensar que el planejament municipal que s'està duent a terme és una passa molt important. Crec que aquest planejament es fa dins unes limitacions molt greus, ja que no s'han definit unes línies territorials per a tot Mallorca. La definició d'aquestes línies quant a uns temes que són fonamentals, com per exemple els recursos, el tractament de la costa, el fons de compensació o d'equilibri territorial entre els diferents ajuntaments, depèn del planejament municipal.

Això fa que, per a nosaltres, el planejament que s'està realitzant hagi d'ésser un planejament limitatiu, de contenció, i si no sabem encara com es tractaran alguns temes, sí que sabem molt bé que n'hi ha alguns que s'han de tractar d'una manera ben determinada. En poques paraules, si no sabem ben bé què és el que hem de fer, sí que sabem què és el que no hem de fer. Crec que tot això que no s'ha de fer, i que fins ara s'està fent, ha d'estar unificat. El planejament municipal ha d'anar cap a uns planejaments del tipus de contenció, ja que fins ara no hi ha hagut una clara unificació de línies territorials que puguin preveure un equilibri.

Crec que a partir de l'existència d'unes bases mínimes d'ordenació territorial a nivell municipal convé que aquest debat continuï en el sentit de quina figura serà la que contempli les línies d'ordenació territorial intermunicipals. Això és el tema més complicat que té la Conselleria, però crec que tenim una sèrie de coses que sabem que no s'han de fer i no fan falta uns grans estudis per descobrir-ho: els recursos són limitats, les nostres platges en bona part estan saturades, s'han de protegir una sèrie de recursos naturals...

Francesc Moll.—Seguiré en la mateixa línia. Crec que el que fa falta, més que un pla d'ordenació territorial, és un compromís sobre temes fonamentals. Temes com són la protecció de grans espais naturals... En aquest sentit he de dir que per part del Consell sempre hem tengut molt bones paraules sobre que no hi haurà cap situació de tipus irreversible; això concretament sobre Es Trenc i Es Salobrar el president Albertí va dir que hi havíem arribat a temps, així com el mateix sobre S'Albufera i S'Albufera. Ara, hi ha hagut una lentitud que voldria saber si ja amb aquestes línies d'ordenació del territori i amb aquesta modificació del pla provincial podem comptar que s'acabarà aquesta indefinició que actualment existeix.

Contem, per exemple, la qüestió d'Es Trenc, que en aquests moments està totalment en marxa: l'ajuntament, malgrat tot, ha aprovat provisionalment el projecte d'urbanització, i la darrera paraula la té la Comissió Provincial d'Urbanisme; sabem que dia primer de maig de 1981 aquesta comissió va declarar oficial el famós catàleg de l'ICONA/MOPU, i en aquest catàleg, per supòsit, hi entren Es Salobrar i Es Trenc; però manquen els plans especials que han de desenrotllar aquesta protecció. Tenim, una altra vegada, una declaració de principis, però

manca concentrar-la. No poden esperar que l'ajuntament concedeixi l'aprovació del projecte i que després d'aprovar sí que hi haurà d'haver una indemnització. Per tant, crec que aquest és un punt claríssim al qual s'hauria de donar més pressa. Aquest pla d'Es Trenc està aprovat des de l'any 1974, si no s'ha aprovat és perquè el suec, que n'és el propietari, el que feia era especular amb un pla que li havien aprovat personalment a ell. Hem de recordar que el pla general de Campos va ésser pagat per l'empresa de Sa Vinyola i l'empresa de Sa Barrala. Aleshores, aquests senyors es fan els plans generals al seu gust, i, com és de suposar, es posen una zona turística a les seves propietats, i després en lloc d'actuar immediatament l'únic que fan és vendre els terrenys a uns altres estrangers. Crec que aquest cas d'Es Trenc no el podem deixar passar sense aquest compromís a nivell de tot Mallorca.

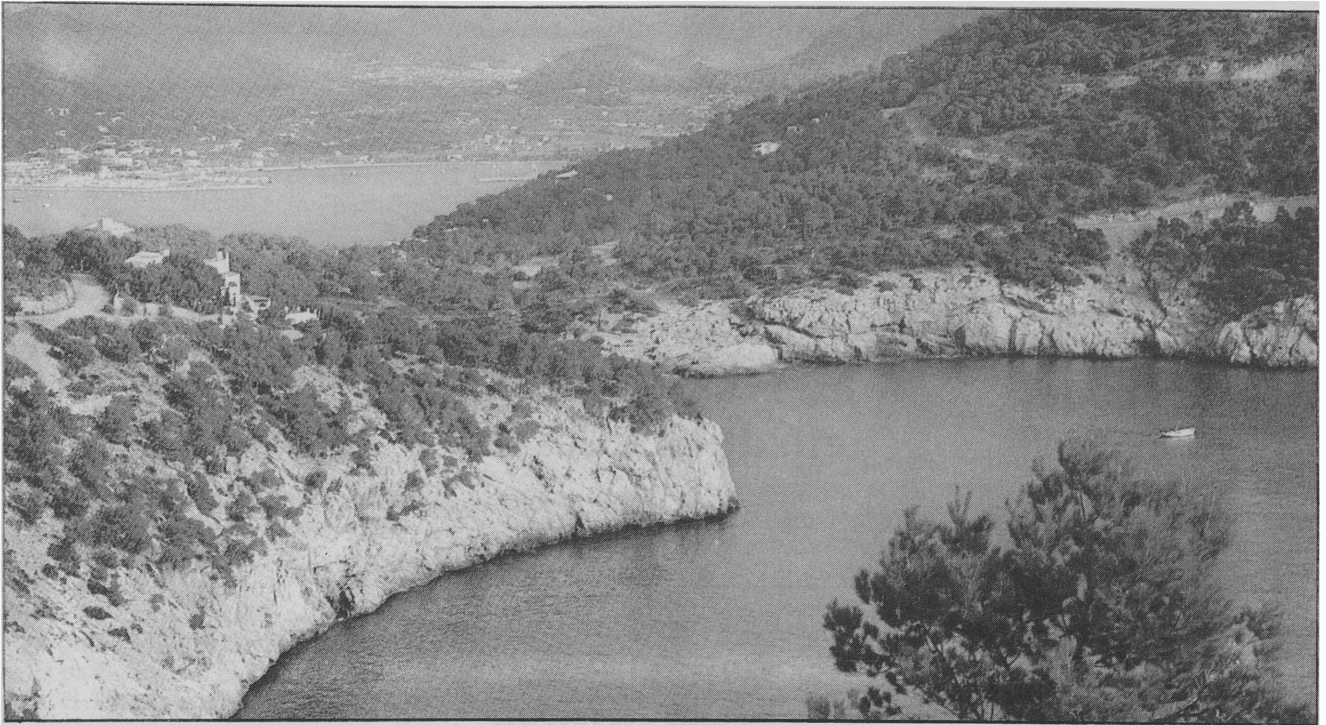
Després tenim S'Albufera. Recordareu que cap a l'any 1979 es varen recollir unes 30.000 signatures que demanaven la seva transformació en parc natural. Es va dir que no hi havia estudis suficients que donassin suport a aquesta idea. L'ICONA va encarregar un estudi al Departament de Geografia de la Universitat de Palma, i aquest estudi s'ha entregat fa poc temps —3, 4 o 6 mesos—. En aquests moments, idò, ja tenim l'estudi, i record que per Es Salobrar també n'hi ha un, que està fet per l'ICONA, ambdós s'haurien d'aprofitar com a base per a aquesta protecció.

Finalment, volia parlar d'aquest model de creixement que ens ha plantejat Miquel Pascual com a indispensable, aquesta necessitat de relançar la construcció. Crec que aquest no és el model a seguir, perquè és el model que fins ara s'ha seguit, i que ja ha demostrat que l'únic que fa és ajornar la realitat del problema, que és el trobar una feina estable pel nostre poble. Efectivament, el turisme ha estat un motor que ha induït l'altre autèntic motor que és el de la construcció. La cosa ha funcionat mentre el turisme hi ha fet inversions; però, el problema sorgeix quan aquesta indústria de la construcció ha acabat i no hi ha hagut una feina fixa. Ha estat una construcció de tipus especulatiu. Si per exemple s'haguessin construït fàbriques, després hi hagués hagut senyors treballant a les fàbriques. En el turisme, això sí que passava al principi, però ara ja s'ha arribat al summum de l'especulació: es construeixen residències que només estaran obertes durant tres mesos, i això fa que l'estalvi mallorquí es desviï cap a una inversió totalment improductiva, que genera uns llocs de feina durant un curt termini; al final l'únic remei és tornar a espenyar una altra zona.

Per tot això crec que aquest model de creixement és molt perillós, crec que estam fent un ús intensiu del recurs més escàs que tenim: la natura, i mai no hem d'oblidar que som una illa. Crec que l'ideal és crear llocs de treball allà on hi ha la mà d'obra i no fer-la emigrar, ja que això crea multitud de problemes humans.

Miquel Pascual.—S'ha parlat de coordinació, i estic d'acord amb el que han dit Miquel Àngel Llauger i Jaume Carbonero. És evident que hi ha unes zones d'interès supranacional. Esper que les directrius sobre la política del sòl que sortiran la setmana que ve siguin encertades.

Un pla director territorial de coordinació, entre d'al-

tres coses, ha d'incloure la definició dels usos del territori, dels espais a protegir, ja sigui per interessos ecològics, per interessos monumentals i artístics, per interessos forestals, o per interessos agrícoles, i també tot aquell territori que és necessari per a la urbanització. Tot això es pot dur a la urbanització. Tot això es pot dur a terme perfectament amb el pla provincial. Aquest obliga tots els plans municipals posteriors a seguir les seves directrius. Una altra cosa que el pla director ha de definir són les infraestructures dels transports i comunicacions. Aquest punt és més difícil de dur a port a través del pla provincial.

El que sí hem fet és un pla d'aigües que s'incorporarà als plans municipals.

Aquí, segons he vist, hi ha una preocupació per l'augment del ciment, cosa que compartesc totalment. En aquests moments a les Illes Balears aproximadament hi ha uns 45 milions de metres quadrats construïts, dels quals 15 ho han estat en els 10 darrers anys. Això vol dir que, si no arrenjam els barris antics en unes condicions dignes, en quaranta o cinquanta anys el ciment haurà envaït el doble de metres quadrats. S'ha de potenciar enormement la reforma interior per estalviar territori.

El planejament té massa sòl urbanitzable. Existeix un desfasament entre les zones marítimes i les zones interiors. Aquest fenomen s'hauria de solucionar.

Les costes: amb el pla provincial modifiquem l'article 34 d'ordenació de les costes, i deixam una protecció d'aquesta línia marítime-terrestre de cap endins, amb el sentit de limitar les construccions a la costa; perquè a Mallorca en 20 anys s'ha urbanitzat un 35-40 % de la costa. De les línies marítime-terrestres cap a fora què s'ha de fer? Bé, per això hi ha un treball fet, que com informació és molt bo: el P.I.D.U.L.

Jaume Carbonero ha dit una cosa molt interessant

sobre el model territorial, un model territorial centrípet que en vint anys ha fet que la població de Palma hagi passat del 44 % al 55 % del total de la població de les Illes Balears. La part forana també ha augmentat, ja que també hi ha hagut immigració, però hem d'afegir que molta d'aquesta gent que ha fet augmentar la part forana ha anat cap a Palma. Conseqüentment, aquest model territorial que ara tenim no és l'adequat, i, per tant, l'hem de substituir. Què podem fer amb l'ordenació territorial per substituir aquest model? Podem aturar els fluxos migratoris mitjançant la solució d'alguns problemes econòmics existents.

Fins aquí arriba la cinta de la «cassette» on es va enregistrar la sessió... Aquesta durà encara prop d'una hora més, que no quedà impresa. Continuaren parlant els membres de la taula i hi hagué alguna intervenció del públic present al saló d'actes de l'Estudi General Lul·lià. Crec, però, que en el que queda transcrit es dona una idea del que va ser i per on va anar la discussió. La qual, avui, també, és ben oberta i lluny d'una solució clara i responsable.

CLIMENT PICORNELL

He d'agrair a Gabriel Bibiloni qui enregistrà una hora i mitja de la sessió —la qual va durar prop de tres hores— que em proporcionà la cinta. També a Joan Font que en fes una transcripció acurada i eixermada de tot el que s'usa en el llenguatge parlat, no pensant que s'hagués d'escriure posteriorment, mantenint però el «tempo» del que fou una exposició parlada i en públic. — C. P.

Els sectors econòmics a les Balears

Nova publicació de «La Caixa a les escoles»

Amb el programa «La Caixa a les escoles», la línia infantil de la Caixa de Pensions ofereix recursos que facilitin la tasca dels mestres en aquells àmbits que tenen mitjans escassos per a la seva explicació.

D'aquí arranca aquesta nova publicació que és la primera d'una sèrie que tractarà els sectors econòmics a les nostres Illes (Agricultura i Ramaderia, Indústria i Serveis).

Aquesta publicació és un element de treball que ajudarà els nins a conèixer i descobrir el seu propi país; els permetrà fer-se càrrec de com viu i treballa la gent de les Balears.

La publicació consta

1) d'una carpeta que conté un llibre-guia per al mestre, una col·lecció de 40 diapositives, corresponents a les reproduccions en blanc i negre que figuren, com a orientacions, en el llibre del mestre, i també un llibre-quadern per a l'alumne.

2) 40 exemplars del llibre-quadern per a l'alumne, ja que es parteix del supòsit que hi ha 40 alumnes per classe.

AL MESTRE

El material s'adreça primerament al mestre, ja que no aconsegueix els seus objectius si no és assumit per aquells.

Els qui han elaborat aquest material, ho han fet pensant que serà utilitzat des de l'aula i d'acord amb una metodologia de treball actiu, participatiu i d'experimentació.

Aquest és el sentit didàctic que s'ha volgut donar al conjunt que forma la guia per al mestre, la col·lecció de quaranta diapositives i el quadern de treball per als alumnes.

ALS NINS

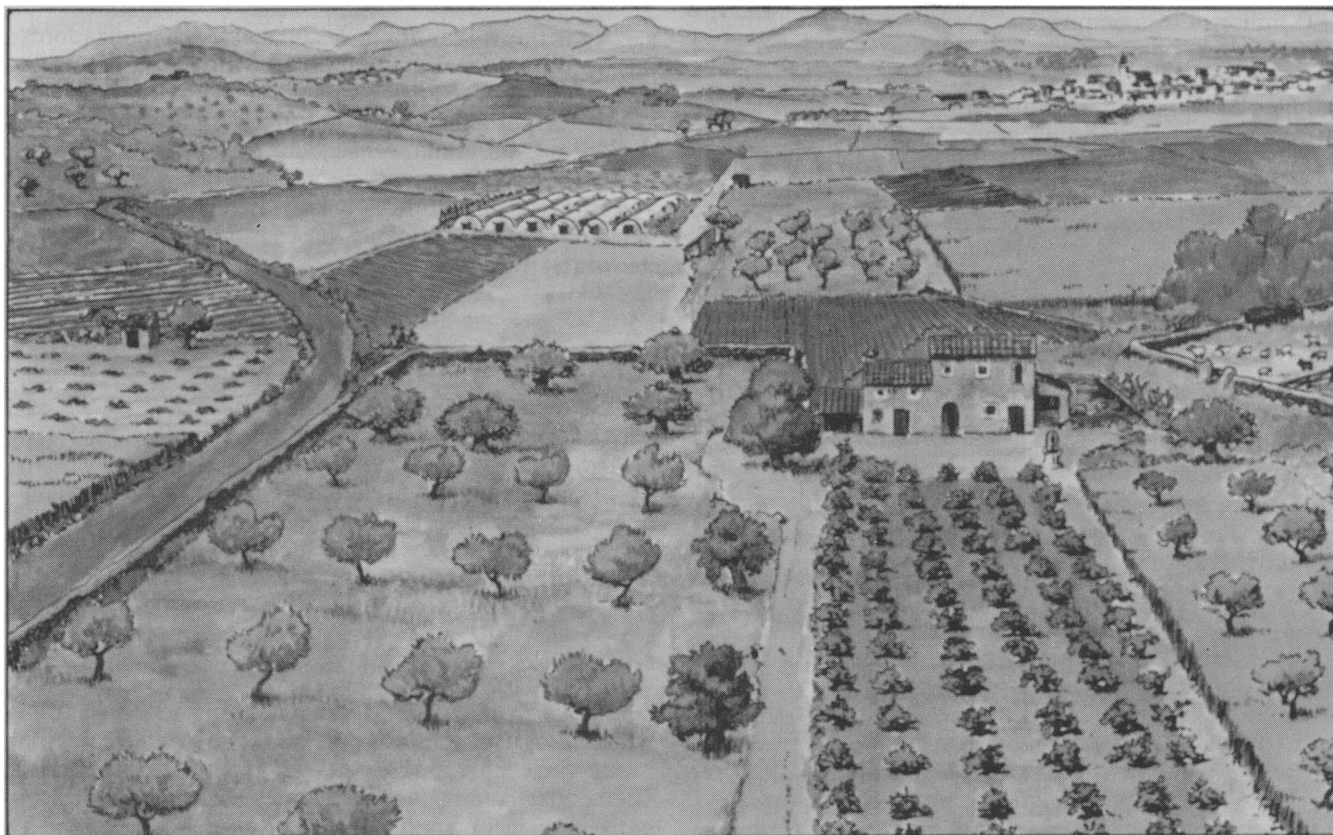
El quadern es posa en mans de l'alumne talment una eina de treball: una eina que li ha de servir en el seu ofici d'aprenent de la mateixa manera que al pagès li serveix l'eina amb què treballa.

El quadern, doncs, ha de ser l'eina que faci treballar a l'alumne «l'Agricultura» a les Balears d'una manera viva i participativa. Es pretén que l'alumne no sols treballi amb el llibret, sinó que surti a mirar, a preguntar, a observar, a fer els seus propis descobriments...

SERVIR LES ILLES

Certament d'aquesta iniciativa n'han de sortir enriquits els nins i els mestres de les Balears i Pitiüses, perquè el programa «La Caixa a les escoles», una vegada més, ha intentat conscienciantment adequar-se a la realitat del nostre territori.

El propòsit és d'anar promovent activitats i recursos adients als interessos propis, i que corresponguin a l'expectativa de necessitats puntuals de les Illes.

La fi de la cultura: Àfrica com a símptoma

per Joan Buades

I

El nin mort

Kachila, sang de la meva sang
/ deixa'm recordar-te!
Tal vegada si et record la Terra sencera
/ sabrà del meu dolor.
Els petits adornets del cap:
deixa-me'ls tirar al riu
perquè els cocodrils se'ls posin
Oh, nin meu estimat!

Poble dels Ba-ilas (Àfrica)

II

Entre sis i nou milions de persones pateixen fam i set a Etiòpia i Eritrea. Al seu voltant, sota el Sàhara, altres 150 milions els acompanyen (1). Ningú no pot afirmar quantes d'elles han mort ja des de l'estiu de 1984 per la sequera i, el que és més greu, si feim cas al Banc Mundial, quantes ho faran en el futur: «la població dels països subsaharians es quadruplicarà entre 1980 i el 2020; basant-nos en les tendències de la producció alimentària des del 1970, hom pot albirar com l'Àfrica subsahariana només podrà alimentar una mica menys de la meitat de la seva població si compta només amb els seus recursos» (2).

Jean Paul Dufour subscriu recentment una esgarriadora crònica des d'un d'aquests camps de fam que anomenava nous Buchenwald (nom d'un camp d'extermini nazi). A l'hospital de Wollo, la província etiop més afectada per la sequera, aquell dia —ens conta— «seixanta-dos adults han estat hospitalitzats, 22 d'ells pesaven **menys de 30 kilos** i els altres no sobrepassaven els 35» (3).

Àfrica acull un de cada deu membres de la nostra espècie. Podem imaginar d'aquí estant una persona de 30 kilos? Podem pensar l'horror?

III

Per què això. Per què l'homo eritreus és contemporani de l'homo atòmicus. Per què l'era de la tècnica més «avançada» ha portat a tal dramàtica escissió: la mobilització de la «intel·ligència» humana al servei de la destrucció bèl·lica a les zones del planeta on el malbaratament de la riquesa, el sòl i els aliments són llei alhora que la condemnació, de cada vegada més, de la resta del globus a l'extermini per fam o guerra. Hem d'entendre-ho com una fita més del Progrés?

L'any 1984, hom parlava (4) que el Mercat Comú —aquest club de mercaders malavinguts al qual el «realisme» parlamentari més inescrutable ens obliga joiosament a formar-hi part— dedicava el 60 % del pressupost a comprar excedents agraris que, en no trobar compradors fora d'Europa occidental, foren destruïts a forns belgues. Entre ells, 900.000 tones de mantega, un milió de tones de llet, cents de tones de fruites... Què hi fan aquests queviures al foc mentre a Àfrica mor un nin cada sis segons (5), mentre hi hagi homes de menys de 30 kilos? A un món sense fronteres comunicatives podem al·legar ignorància envers els nostres semblants, senyores i senyors «realistes» que badallau als consells d'administració i als parlaments?

IV

Fins que a l'ombra de les onades descolonitzadores no es reuniren a Bandung (Indonèsia) el 1955 en favor de la independència total, la pau i la neutralitat, el món pobre no pareixia humà. D'Europa per avall, tot era «colònies», subhumà, sense valor en si mateix. Era important segons la reserva de riqueses que oferís al Món per antonomàsia (Europa i els USA): proletaris-esclaus, or, plata, petroli, diamants, bases estratègiques o camps de conreu intensius.

Des de Bantung, les formes canviaren. Els pobles pobres passaren a ésser el «tercer» món. S'entén que nosaltres som el primer i els nostres bessons comunistes, el segon. La història seguia essent escrita a Occident i imposada a la resta del planeta; unidireccional, s'expressava en termes de Progrés i renovava només el nom d'una visió del món fortament jerarquitzada.

Aquesta mentalitat domina avui els dos instruments de poder més importants del nostre temps: l'ús social de la ciència i els mitjans de producció i lliurament d'informació: els mèdia.

V

La consagració del científisme com a ídol de la tribu occidental està suportada per l'apriorística creença que la investigació científica és neutral i per tant ha d'ésser aliena a les contingències humanes. Aquesta dissociació entre ciència i ètica ha conduït a un dels aspectes més ombrívols de l'actual crisi civilitzadora: un 20 % de científics, pràcticament tots els dedicats a energies i tècniques

d'avantguarda, treballen per a millorar els estris de guerra; altrament, els esforços dedicats a la recerca de solucions per als grans problemes de la humanitat (fam, desertització, creixement demogràfic, pol·lució, pau...) són ínfims i episòdics (6).

La gran majoria de la comunitat científica internacional és avui la coartada i l'agent **actiu** més decisiu que permet la baixada a tomba oberta en què ens situen els darrers èxits del Sistema: de l'energia nuclear, a l'MX i l'SDI o guerra de les galàxies. Per a molts de científics demanar-se el per què del que fan no té cap sentit. L'únic que els interessa és com fer **qualsevol** cosa.

Per altra banda, l'Ordre Informatiu Mundial, monopolitzat per les grans agències occidentals de premsa, impedeixen un intercanvi igualitari de notícies entre el Nord i el Sud. Àfrica —i amb ella tots els pobles desheretats— no pot arribar quotidianament als mèdia del centre del Sistema si no és a través de la crònica de succeïts: fams, guerres periòdiques, la irrefrenable batuda del rècord del Guinness de deute extern... Res de les seves cultures, llengües, costums, anhels, problemes, necessitats. Àfrica esdevé fins un escut propagandístic de les excel·lències del Sistema davant la creixent insatisfacció dels pobles del Nord. «De què vos queixau si vivim al millor món dels possibles?» Se'ns diu. I afegeixen: «Mira la TV i els periòdics». Un sobrebombardig d'informació parcial sobre catàstrofes, guerres, guerrilles, desapareguts, fundamentalistes, «enfollits», afamegats, tot ben amanit i sense explicar. El resultat és perfecte o quasi: molts periodistes s'hi han tacat les mans. Desafiaria els directores de qualsevol publicació que ens hagi lliurat llacrimògenes planes sobre el AID FOR AFRICA, que assenyalassin sobre un mapa mut Burkina Fasso, Centràfrica, Namíbia, Eritrea, Gàmbia, Soweto o la RASD. De segur que no en tenen ni idea (7).

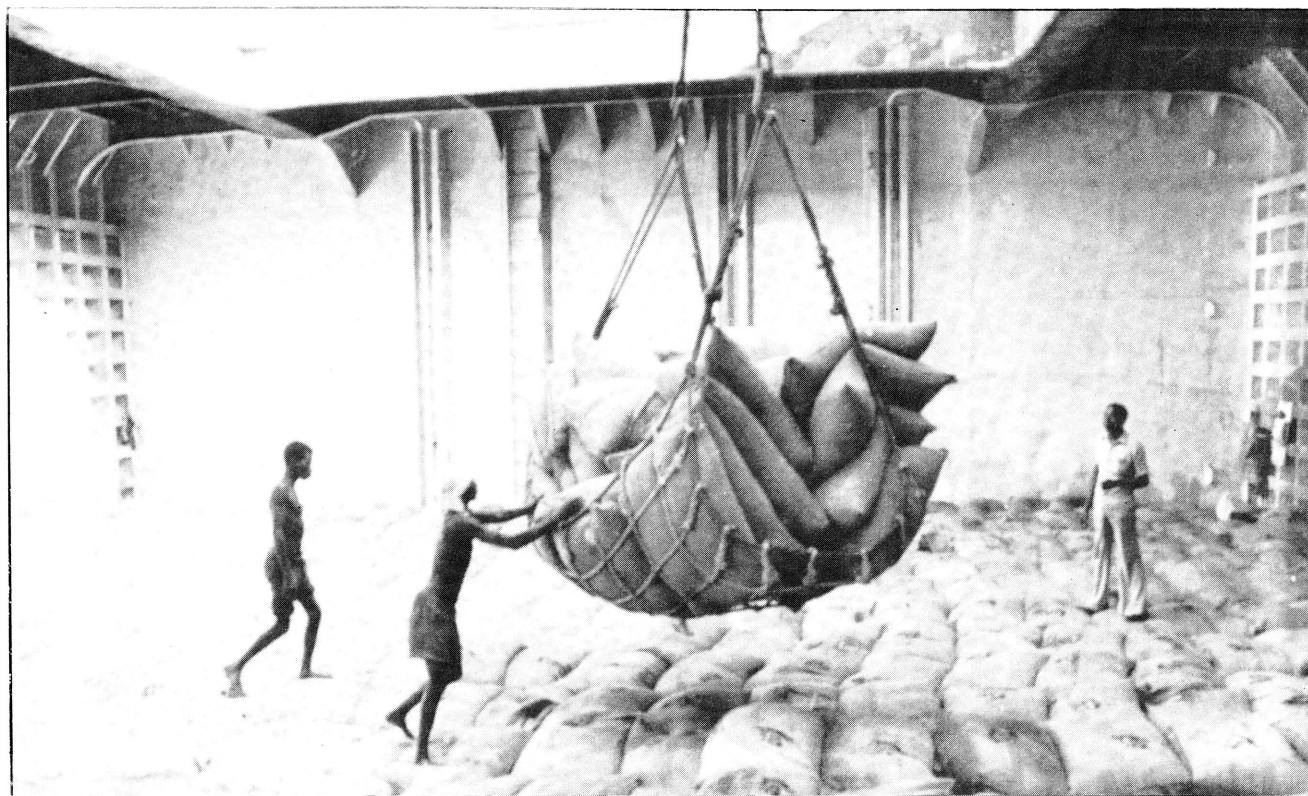
VI

Les burocràcies polítiques i militars dels dos blocs no obliden tampoc Àfrica. Des de la vergonyosa Conferència de Berlín que el 1885 féu la primera repartició europea del «pastís» africà (curiós que ningú no se'n recordi enguany de celebrar-ne el centenari) Àfrica és quelcom així com la «prolongació d'Occident per altres mitjans». Les fronteres estatals fetes a esquadra «per a les colònies» han provocat directament moltes de les guerres nacionals i tribals que pateix encara el continent: Txad, Eritrea-Etiòpia, Namíbia-Sudàfrica, República Saharahui-Marroc, etc. I què dir de l'apartheid sagnant que, superat Zimbawe, té a Sudàfrica el seu últim bastió? Heus ací com occident ha triat en bloc defensar un enclau militar essencial i una reserva de minerals impressionant costàs el que costàs. Es cerquen encara per part dels negres els valors democràtics i els drets humans que semblen haver perdut els blancs pel camí.

En un altre sentit, no cal oblidar que les causes de la fam Sàhara enllà, lluny d'esser merament derivades de la sequera, tenen una arrel ben forània.

D'antuvi, la militarització. Un estat com l'etiop, el més pobre d'Àfrica, amb una esperança humana de vida de 40 anys, un 85 % d'analfabets, un metge per cada 58.500 habitants i un 6 % de «cases amb aigua potable», dedica a fins militars més diners que tot el que treu en exportacions. Què en queda llavors per a la sanitat, la cultura, l'educació...? (8).

Ni al quart poder ni al primer, segon i tercer els interessa fer públic que aquesta militarització és possible perquè els estats més poderosos del món tenen en la venda de material de guerra la seva principal font d'ingressos i d'influència política i que, aquests estats (USA, URSS, França, etc.), se'n cuiden bé de tenir un «terreny de joc» allunyat de casa seva per dirimir les seves diferèn-

cies. A la realitat, l'únic no important a Àfrica són els africans.

Després, l'economia. El deute extern i la dependència dels centres d'aprovisionament armamentista de l'est i l'oest obliga els africans a modificar artificialment i suïcidament les seves estructures econòmiques. A països que agonitzen de fam, l'economia de subsistència ha estat substituïda per la d'exportació: «Mentre la producció de cereals minvava a 24 països africans afectats per la sequera (de més de 150 kilos per persona en 1970 a menys de 100 en 1984), la producció de te, sucre i altres productes per a l'exportació augmentaven imparablement. I això en una època on els preus d'aquests productes no deixa de baixar» (9).

Esvaïda la fertilitat dels camps europeus, el sòl africà és conreat intensivament amb la qual cosa el Nord aconsegueix noves fites en la cursa del Progrés: les vaques europees i USA tenen una alimentació millor que la dels germans d'espècie africans i la terra d'aquests es torna ràpidament erma sense produir els productes que els són essencials: blat, llegums...

Amb tot, alguns països són tan míseros que ni a això arriben. Etiòpia no deu gaire dòlars al FMI perquè ningú no li fia, ja que no té res a oferir als rics (10).

Quina és la solidaritat institucional amb Àfrica? El govern espanyol, per exemple, envia 5.000 tones d'aliments la qual cosa dar de menjar **dos** dies a etiops i eritreus. El Mercat Comú ha enviat 250.000 tones d'aliments en un any en què els seus excedents cerealístics són de 3'7 milions de tones. Tret d'Escandinàvia, cap país occidental dedica el mínim del 0'7 % del pressupost a l'ajut i el desenvolupament del Sud. Mentre, el 10'24 % del mateix pressupost es dedica a l'Estat Espanyol a «modernitzar» l'exèrcit (11). Sense comentaris.

VII

La veritat més trista emperò ha estat constatar la manca de consciència dels col·lectius polítics i socials que

es diuen d'oposició. Per a comunistes, socialdemòcrates, per a la gran majoria de pacifistes, feministes, ecologistes, etc., Àfrica és un cas a part pel qual no val la pena de treballar. No té cap comparació amb la Nicaragua sandinista. En aquest sentit, la ideologia del Progrés que vertebrava la societat occidental se'ns revela plenament hegemònica i interioritzada. Perquè els seus valors jerarquitzadors i utilitaristes s'han mostrat també valors de l'anomenada oposició interior. És una manifestació més del que l'historiador radical i pacifista E. P. Thompson ha caracteritzat com a l'era de l'exterminisme. Un aspecte, si voleu, no gens marginal de com les consciències comencen a pair la idea de la suïcidació general de l'espècie: passa a passa, anar-hi anant.

Nogensmenys, del Nord estant, enguany també ha mostrat el compromís radical, actiu de minories socials en favor de l'ajut a Àfrica. Des del «We are the world» (tan adient per a tranquil·litzar via satèl·lit les males consciències) a les diferents crides de científics del món a la fraternitat dels pobles, i, a casa, les diverses campanyes de la Crida a la solidaritat amb la llengua, la cultura i la nació catalanes d'ajut alimentari i sanitari a Etiòpia i Eritrea. Implícitament, hi trobam un desig d'afermar la cultura contra la barbàrie, l'intent de fer concret el dret humà més genuí: la fraternitat derivada d'esser una sola humanitat, una sola espècie.

Els activistes dels moviments socials que treballam contra el Progrés d'aquest Sistema hem d'aprendre encara aquesta consciència humanista. El treball d'ajut al desenvolupament del Sud és una part essencial per a la reconstrucció d'una visió ecològica, alliberadora, global de la vida. No podem —com fan els servidors del Sistema i de l'Estat— pensar que nosaltres som l'**únic** important. Cal mobilitzar el millor que la humanitat duu a dins: l'amor.

Alternatius de tots els colors, recobrau la memòria! Àfrica no ha d'esser les restes d'uns pobles reclosos en reserves (aborígens del nord) ni la història d'un holocaust (indis del centre i del sud). Àfrica ha de deixar de sofrir el que sofrí Amèrica des de Colón. Ni que només fos perquè els USA, la coca-cola i el cancerós Reagan en són els resultats.

JOAN BUADES

Membre de l'Assemblea per la pau
i el desarmament (Ciutat)

S'Arenal

de Mallorca

Telèfon 26 50 05

REVISTA QUINZENAL

Bolletí informatiu del poble de S'Arenal, del terme de Llucmajor, el de Marratxí i la part rural del terme de Ciutat de Mallorca.

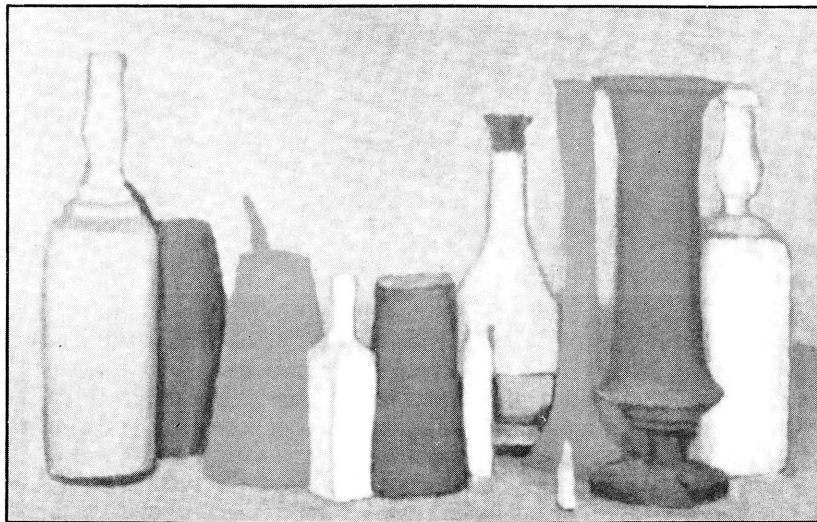
- (1) Vegeu LIBERACIÓ, 16-2-85.
- (2) CORREU DE LA UNESCO, n.º 72, maig 1984.
- (3) LIBERACIÓ, 16-2-85.
- (4) Octavi Piulats a partir de les «Tesis sobre Europa dels verds alemanys»; a Integral, n.º 59, setembre 84.
- (5) LIBERACIÓ, 25-11-84.
- (6) CORREU DE LA UNESCO, n.º 48, abril 1982.
- (7) A mesura que diferents organismes internacionals (l'ONU, FAO, UNESCO, etc.) introdueixen la discussió d'un nou ordre econòmic i informatiu mundial vertaderament just i solidari són acusats de sectaris i, fins i tot, abandonats per alguns estats rics a fi de provocar l'asfíxia econòmica i l'aïllament polític. Els USA i la Gran Bretanya respecte a la UNESCO per exemple.
- (8) LIBERACIÓ, 7-12-84.
- (9) Id.
- (10) EL PAÍS, 30-6-85.
- (11) LIBERACIÓ, 7-12-84.

CRÒNICA D'ART

Giorgio Morandi

Una lliçó de profunda senzillesa

per Jaume Torres i Estradé

Natura morta (1938)

Poques vegades, darrerament, m'he aturat amb tant de plaer davant d'un quadre, poques vegades he retrocedit per tornar mirar i admirar una pintura, per paladejar cadascuna de les pinzellades, per copsar la misteriosa poesia amagada darrere de l'aparent senzillesa d'unes ampolles. Sorpresa, oi, avorriment, monotonia solen esser les reaccions davant d'una creació enginyosa, l'última lletjor del neoexpressionisme salvatge o el mimetisme estèril. Però davant les natures mortes de Giorgio Morandi hom pot gaudir de la bellesa, de la serenor, de l'harmonia, del seu classicisme personal.

En els locals de la Caixa de Barcelona s'ha obert aquests dies de març les portes a una antològica del pintor italià **G. Morandi** que nasqué a Bolonya el 1890 i morí a la mateixa ciutat el 1964. En aquests moments de retorn a la pintura després de la febre conceptual és simptomàtica aquesta exposició d'un home que es dedicà bàsicament a pintar, deixant de banda vel·leitats avantguardistes, manifestos i teories. Morandi que

gairebé no sortí mai de la Bolonya natal representa un cas estrany i isolat dins el panorama de l'art del segle XX. Allunyat dels successius ismes i de la reiteració academicista representa un rar exemple d'artista fidel a una genuïna forma de pintar.

Realitzà estudis artístics a la ciutat natal i tengué un especial interès pel Quattrocento, per Cezanne i l'impressionisme, especialment Renoir. Els primers paisatges reflecteixen la llibertat de pinzellada de l'impressionisme. Després contactà amb el moviment futurista i amb la pintura metafísica. Però a partir dels anys 20 enceta un període que dura fins a la mort en el qual desenrotlla la típica temàtica dels **bodegons** tractats amb personal estil. Humil i senzill es decanta per un gènere considerat menor, gènere que neix en el XVII com a fragment de realitat dins del context d'un quadre religiós o mitològic. Un pollastre i una cistella amb fruites omplen el primer terme del «Sopar d'Èmaús» de Caravaggio i uns peixos, uns ous i uns alls la taula de «Jesús a la casa de Marta i Maria»

de Velázquez. El fragment esdevindrà quadre autònom sobretot a Holanda, centre de puixança de la burgesia comercial. L'hegemonia política aconseguida en el XIX per aquesta nova classe social origina el desenvolupament dels gèneres pictòrics més adients als seus gustos i cases, com el paisatge i la natura morta. Taules curulles d'assaonades fruites, luxoses ceràmiques i mengívols peces de caça expressen el poder i la riquesa d'aquest burgesia en un segle en què les classes baixes patien fam. De totes maneres, el bodegó jeia en un dels darrers esglaons enfront dels quadres d'història o mitologia que es dreçaven en el cim de l'art.

Morandi ens presentarà unes natures mortes de petit format —ja se sap que les bones melmelades es troben en els pots més diminuts—, que s'allunyen de l'ostentació buida i supèrflua vistositat. Unes **senzilles botelles** i uns humils pots constitueixen el minso lèxic amb què construeix les composicions. Amb tan es-

càs repertori durant quaranta anys va pintant un mateix motiu sense repetir-se. Elimina tot detall anecdòtic i cridaner. Seguint Cezanne redueix els elements compositius a les formes geomètriques bàsiques. Sòbries i despullades les ampolles semblen un rengle de quadrats i rectangles. Enfront del corrent més romàntic, subjectiu i expressiu que obri Van Gog i arriba fins als nous salvatges actuals, Morandi se situa en el corrent més racional i analític que arrenca de Cezanne i es perllonga fins al conceptual i art dels ordinadors. Els seus quadres suposen una anàlisi de la realitat i la transposició sobre la tela d'una construcció ordenada i sintètica. No li interessa la representació de les aparences de la realitat segons els cànons renaixentistes, per tant no té gaire cura de la perspectiva, del volum o de la plasmació fidel dels colors de la realitat. La pintura es considera un art autònom que té les seves pròpies lleis i ja no es subjecta a normes estètiques ni a cap tipus de referent extern a ella mateixa. Courbet i Manet gosaren mirar la realitat amb nous ulls, sense el referent religiós o mitològic. D'aquí neix l'escàndol i les qualificacions d'immoralitat del «Dejeuner sur l'herbe» i de «Olimpia». El següent pas fou prescindir del referent de la realitat mateixa. La pintura esdevenia un conjunt de formes i colors disposats sobre una tela. És el que fa Morandi, senzillament pinta. **El tema, les ampolles, és un pretext.** No cal cercar-hi cap simbo-

lisme, es tracta de formes i colors estudiats i harmonitzats. Colors suaus, matisats, que es mouen dins una mateixa tonalitat marronosa que pot acostar-se a un to vermellenc, grisós o groguenc. Un pot blavós o blanquinós es constitueix en el contrapunt. De vegades tot i que valentment tenyeix una ampolla de carabassa o blau, viu i agressiu, segueix aconseguint una harmonia total. La composició bastida a partir d'un entrellat d'horizontals i verticals, les formes geometritzants, els colors matisats creen una pintura serena, tranquil·la, bella, en pocs mots, **clàssica.** Utilis el terme en el sentit d'estil contraposat a romàntic. De totes maneres Morandi ja ha esdevingut també un clàssic en el sentit de valor consagrat dins el món pictòric.

Encara que el tema i la manera es repeteixen sense monotonia fins a la mort, hi podem esbrinar **certa evolució.** En els anys 20 juga amb una major quantitat i varietat d'objectes, caragoles marines, draps, cistelles, cafeteres, botelles. Els col·loca en diferents plans creant certa il·lusió de profunditat i perspectiva. L'ombregat dóna volum. En els anys 30 disminueix la varietat dels objectes, bàsicament combina pots i ampolles que poden tenir llargs colls que acaben en curioses boques. Tendeix a juxtaposar els objectes en una línia recta, a la manera de certs bodegons de Zurbarán, i a minvar o oblidar la zona ombrejada. En els 40 prossegueix aquesta tendència a la sobrie-

tat i allunyament del realisme. Arriba a fer desaparèixer l'espai que envolta els objectes amb la qual cosa perden individualitat i materialitat. En els 50 la manca de profunditat, de volum, la juxtaposició i acaramullament dels elements sense espai entre ells origina **un apropament a l'abstracció.** La iconicitat de les ampolles és mínima. Sols resta la forma del referent creant certa ambigüitat. La lectura de botella podria esser substituïda sense esforç per la de rectangle o façana de casa. És igual, interessa la forma, el color, la composició, la pintura, una pintura sòbria, difícil i, a la vegada, encisadora.

L'altre eix temàtic que de tant en tant guaita és el **paisatge** que rep un tractament semblant al dels bodegons. Ni la representació realista ni els esforços per copsar llum i color dels impressionistes ni la grandiositat sublim dels epígons romàntics ni el detall anecdòtic interessen a Morandi. Qualsevol racó, despulat de l'accidental, reduït a formes elementals i color, es disposa sobre la tela amb gran sensibilitat. La mostra es completa amb un important conjunt de **gravats**, tècnica que Morandi dominà i de la qual fou professor.

Lluny de la còpia fàcil i de la persecució del més original i novell, des de l'aïllament i el silenci, Morandi ens sorprèn amb una lliçó de profunda senzillesa.

JAUME TORRES I ESTRADÉ
Barcelona, març 1985

Diario de Mallorca

un diari

per a tots els mallorquins

II Premi de Còmics per a autors joves

La darrera setmana de juny al Palau Solleric va tenir lloc l'Exposició dels Segons Premis de Còmic per a Autors Joves que organitza l'Obra Cultural Balear. L'exposició va esser una part més de la Setmana del Còmic de l'Ajuntament de Palma.

Fer una anàlisi global del que suposa la realització d'aquesta mena de concurs, i de manera més concreta el que ha estat aquesta edició, és una mica difícil ja que s'hauria de fer esment a molts i diversos elements i aspectes relacionats d'una o altra manera amb aquests Premis. Pensa, emperò, que sí que serien bones una sèrie de consideracions puntuals del que ha estat la celebració d'aquests Segons Premis.

No és aquest el moment, ni jo la persona indicada, per a fer una anàlisi de la importància i repercussions del fenomen que suposa el còmic i de tot el món que l'envolta, emperò sí que és de tothom conegut l'impuls que durant els darrers anys ha tengut el còmic en el nostre país, tenint especial incidència a la gent jove, no només com a públic a qui va destinat, sinó que també la joventut és la principal font de creació a aquest gènere, encara que tan sols sigui per afeció. Per tant pensa que es pot afirmar que és molt important que a un element de tanta incidència dins el món jove, i amb l'empenta que està agafant, la nostra llengua no hi quedi fora. Aquests Premis de Còmic prete-

nen ser un esperó perquè els més joves iniciïn la producció de còmics en català i que no caiguin per inèrcia —com en tantes d'altres coses— en l'ús de llengües foranes per a la realització de les seves primeres històries.

Anant ja a qüestions una mica més concretes de l'edició d'enguany hem de començar dient que en tots aquests tipus d'activitats, el segon cop en què es duen a terme, ha de ser el de la consolidació, o almanco d'una continuïtat, si es vol o si s'espera que en el futur es produeixi un cert arrelament de l'activitat en qüestió. Per tant enguany, i a més a més després de l'èxit que va suposar la primera edició d'aquests premis, es presentava com l'ocasió en què es feia necessari mantenir aqueixa continuïtat, intentant arribar al major nombre de gent jove possible interessada en el món del còmic perquè —com ja s'ha dit abans— realitzassin les seves obres en la llengua del país. S'havia d'aconseguir si no augmentar sí mantenir el nivell de participació (molt alt, per altra banda) de l'any passat.

Sabiem que es podien millorar algunes coses en relació als Premis del Primer any en què es celebraren, i de fet s'havien pensat introduir certes modificacions com podia esser el trobar un local que reunís millors condicions per a l'exposició, tenir més cura amb tot el que suposa el muntatge, etc.

LLUC

Bolletí
de
subscripció

NOM

DIRECCIÓ

POBLACIÓ

es fa subscriptor de la revista **LLUC** per l'any 1985. Pagarà l'import (1.150 pts.) (estranger 1.400 pts.)

.....enviant gir postal o taló bancari barrat

.....per un rebut domiciliat a Banc o Caixa.....

Marcau amb una X la forma de pagament que us interressi.

Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció a **LLUC, apartat de correus 619, Palma de Mallorca**, i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

Les modificacions, sempre necessàries, s'havien pensat com a elements per a millorar la present edició dels Premis, però mai s'havia pensat en un canvi de rumb, del tot absurd vists els resultats de l'altre any.

L'etern problema del suport econòmic ha fet que les coses no es fessin tal i com nosaltres ho volíem. L'Ajuntament de Palma de tot d'una es va interessar per la idea de la celebració d'aquest concurs-exposició de l'Obra Cultural Balear i concedí el suport econòmic a l'activitat.

El projecte d'organització de la Setmana del Còmic —projecte del mateix Ajuntament de Palma— va fer que els premis de l'Obra quedassin «bloquejats» a l'espera del que succeïa amb el projecte de la Setmana del Còmic i havent-se d'emmotllar a ella per a poder-se dur a terme.

Des del meu punt de vista s'hagueren d'efectuar massa canvis al que era la nostra idea inicial, per tal d'integrar els Premis dins la Setmana del Còmic:

Canvi de dates de celebració (de finals d'abril a finals de juny); canvi de lloc de l'exposició, de la Casa de Cultura a les Golfes del Palau Sollerí; eliminació d'activitats programades, etc.

Sobretot, el que per a mi és més important, com a element negatiu, és la indefinició per part de l'Ajuntament de Palma durant moltes de setmanes (mesos) i per tant la provisionalitat de tot el que es feia per a organitzar aquesta segona edició dels Premis de Còmic.

Es va produir un retard en la distribució dels cartells anunciadors, s'hagueren de corregir cartells ja impresos al canviar-se inesperadament les dates de la Setmana,

etc. Són aquestes circumstàncies que han fet que el nombre de participants no fos el desitjat, que quedàs en intent frustrat la celebració d'una Mostra de Dibuixants Joves Il·lencs, etc.

Si bé es podia pensar que un esdeveniment com la Setmana del Còmic es «menjàs» l'Exposició de l'OCB, la inclusió dins aquesta gran mostra de l'Ajuntament hagués pogut ésser positiva, si s'hagués planificat degudament i amb el temps necessari.

No podem parlar de fracàs, però tampoc ens podem alegrar de com han anat les coses enguany. Ha estat una mena d'«any de transició».

El muntatge de l'exposició pens que ha estat del tot acceptable tenint en compte les condicions de les Golfes del Palau Sollerí. Quant a les històries presentades hem de dir que algunes d'elles han estat del tot interessants tant pel que fa al guió com pel dibuix. Particularment destacaria dos dels còmics guanyadors: el titulat «En Quimet Trapella» d'en Marc Vives i «Dreceres» de n'Albertí (ja més conegut per les seves publicacions a revistes de Ciutat com el Vol). Ambdós empren una tècnica de línia clara, i amb guions que fugen del cada cop més habitual tema centrat a ambients urbans, grups marginals, etc.

Els altres premis es concediren a Rafel Adrover, Llorenç Mas i Quico Díaz.

Esperem que tots els participants continuïn creant, i que ho facin, és clar, en català.

MIQUEL TORTELLA

llegiu

**mallorca
socialista**
la revista
de l'esquerra
mallorquina

PSM

Partit Socialista de Mallorca
carrer Temple, 7 - Ciutat

llibres
en català
i juguetes

—

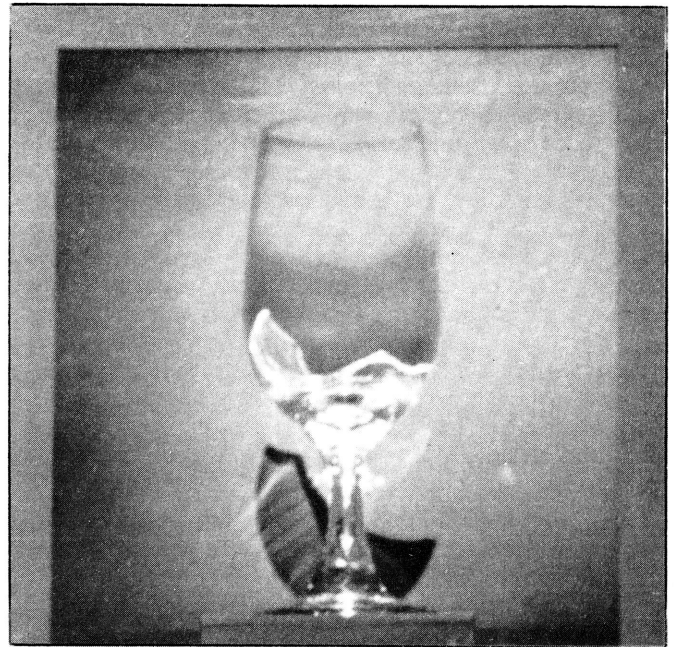
CARRER RUBÍ, 5
TEL. 21 38 21
PALMA

Art i noves tècniques

per Jaume Torres i Estradé

En aquests moments assistim a una nova revolució industrial (**la tercera onada** segons Alvin Toffler, després de la neolítica i de la del segle XVIII) que enceta una nova època, la dels ordinadors, del vídeo, de la robotització, l'època telemàtica en termes de Romà Gubern o fins i tot la postmoderna com afirmen altres. Raó i progrés, els dos pilars de la modernitat, ens han conduït a la societat de la tècnica, de la comoditat, de l'oci, però també de la deshumanització, de l'explotació d'immenses zones de la terra i del tedi, de l'avorriment d'un etern diumenge horabaixa. L'art es troba davant del dilema d'aferrar-se a les tècniques més tradicionals-artesanals o obrir-se a les novelles, acostar-se a la calidesa d'una manera de fer prenyada ja de nostàlgia o enfrontar-se a la fredor d'uns nous sistemes, els del nostre temps. Precisament ha esclatat tot un corrent artístic que després del minimal i conceptual s'ha capficat de ple dins la pintura, ha tornat bastir immensos quadres curulls de taques, de color, de regalims, de figures. Artistes que volen deixar la sagnant petjada del seu cor sobre la tela, que volen expressar la seva existència, cada cop més assetjada, a través de les taques de color, de la violència del traç o de l'expulsió dels dimonis personals. Sí, es tracta d'aquest transavant-guardisme, neoexpressionisme o nou salvatgisme o el que vulgueu, carro o avió al qual, sí, també, pugem totes les mediocritats amb els seus manierismes buits, empès pels cavalls o motors dels negocis galerístics i de la propaganda que acluca ulls, tanca orelles de masses educades en la ignorància estètica. Malgrat tot, hom se sent atret per aquest esclat de color, envaït per l'enyorança de quelcom que ja és signe de passat, una antigalla. Però no ens hem de tancar en banda a tot el novell, a les expressions basades en noves tècniques. Hem d'esser lúcids, crítics i conscients com els romàntics davant el segle XVIII, copsar els clivells dels nous déus, raó i progrés, erigits pels il·lustrats, entrellucar la foscor que hi ha sota la llum, aferrar-se a la subjectivitat, però no ens tanquem en paradisos exòtics o medievals, en edats d'or perdudes en la boira d'una Grècia arcaica mitificada (Hölderlin), **acceptem també el present**, com féu Baudelaire en el seu temps, acceptem el gran repte de les noves tècniques, dominem-les abans que ens dominin.

L'art per ordinador, l'holografia són noves possibilitats que cal explorar. L'ús de l'**ordinador** es va imposant i no podem donar-li l'esquena esperonejats per certa por visceral i actituds romàntiques (habituals entre els homes de lletres) davant del maquinisme, i fins i tot per la ignorància acompanyada de la supèrbia. És una eina que pot esser molt útil com a banc de dades, en el camp de la

Holografia

investigació, de l'ensenyament, etc. Hem de conèixer i dominar les noves màquines i llenguatges, ens és vital, ens drecen com un nou poder que cal controlar, almenys saber-ne el funcionament. La investigació de la **creació d'imatges per ordinador** ha començat en els anys 60 lligada sobretot al camp de l'aviació i de la recerca espacial. Després, especialment en els 70 i 80, s'ha emprat en el camp de l'enginyeria, la medicina i darrerament en el món de la publicitat (ja es realitzen imatges en moviment per al cinema i anuncis publicitaris). Per tant, en un principi s'ha utilitzat poc amb finalitats estètiques. Ha anat unit a uns fins comercials i d'investigació, però l'art sempre s'ha desenrotllat fuetejat o acaronat per altres interessos, pots ser del tot aliens als estrictament artístics. Nosaltres podem esguardar obres del passat amb ulls nets de contaminacions propagandístiques, didàctiques, polítiques o religioses. Podem gaudir dels animals prehistòrics, de la bellesa i harmonia d'un cos grec, de la graciosa ingenuïtat representativa d'un frontal romànic o de la perfecció d'una pintura barroca, però aquestes obres s'executaren amb altres finalitats. L'art per l'art és una

fal·lera més aviat pròpia dels homes del segle XX. Per tant, aquestes imatges realitzades amb ordinador amb finalitats no estètiques poden tenir altes qualitats artístiques i a l'inrevés (certs apropaments pictòrics han caigut en el més absurd i llepat manierisme postimpressionista, això sí, fet per ordinador).

Com instrument metodològic per estructurar i clarificar la informació i problemàtica que gira entorn d'aquesta nova tècnica, aplicada a l'art, usaré l'esquema ja tòpic de la teoria de la comunicació (emissor, missatge i receptor). L'**emissor** més que un artista sol esser un enginyer lligat a grans companyies comercials. Molts de cops sols realitza breus capbussades pel camp artístic. Després vindria el problema del **missatge**. Quina és realment l'obra? Pot esser el **programa**, la idea (no oblidem que l'art conceptual amb el seu afany desmaterialitzador defensa la idea com a obra d'art), pot esser la imatge que surt sobre la pantalla o **una reproducció d'aquesta imatge** a través de la fotografia o de la impressora. A partir d'un mateix programa els resultats poden ser ben diferents. Precisament aquest hivern Isaac Víctor Kerlow ha presentat a la Fundació Miró fotografies d'imatges aconseguides per ordinador (ha estat el fibló inspirador d'aquest article). Això ens porta al problema de l'original ja que d'un programa poden fer-se moltes còpies. Per últim, ens caldria parlar del **receptor**. Els lligams a esferes alienes a l'art, la novetat i els prejudicis contra tota nova forma artística, la necessitat d'uns aparells cars motiven que sigui una expressió encara desvin-

culada dels medis artístics habituals en el nostre temps, galeries, museus, etc.

Una altra novella possibilitat és l'**holografia** de la qual el Museu de la Ciència de Barcelona ens n'ha presentat una mostra aquest hivern de 1985. Parteix de les investigacions de Dennis Gabor (1947-48) i es desenvolupa a partir dels anys 60 amb el descobriment del làser. Es tracta d'una fotografia tridimensional. Per realitzar un holograma s'utilitza un raig làser que es divideix en dos. Un és dirigit cap a la placa hologràfica i l'altre és enviat a través d'un mirall cap a l'objecte que es vol representar. Aquest és envoltat per llum làser i en reflecteix en totes direccions coincidint sobre la placa hologràfica amb les ones de l'altra part del raig. D'aquesta manera queda impresa una imatge tridimensional de l'objecte. Un cop s'ha revelat, podem veure un holograma amb la simple il·luminació de la placa mitjançant qualsevol llum. La tridimensionalitat aparent aconsegueix un alt grau de realisme fins al punt de provocar la confusió de l'espectador si unim qualche objecte real al costat de l'holograma. Hom no pot oblidar els «trompe l'oeil» dels palaus barrocs, aquestes falses portes per on guaita qualche cap.

Voldria concloure aquestes divagacions amb un lacònic i sucós vers de J. V. Foix que m'allibera de tot altre comentari que ja esdevindria inútil:

«M'exalta el nou i me n'enamora el vell».

JAUME TORRES I ESTRADÉ

Barcelona, juny 1985

FRUJAS **Reina** CORSETERIA
J. Masdeu
Josep Tous Ferrer, 1 - Tel. 216033 - Palma de mallorca

*al servei
de la dona
jove i elegant*

dona
corseteria
J. Masdeu
COLON, 62 - Tel. 216558
Palma de Mallorca

FÁBRICA D'ARTICLES DE PELL
guants
bosses
peces de vestit
i marroquineria en general

Gran Via de Colón Telèfon 50 19 00
INCA

Art i ideologia a les portades dels discs (i 2)

per Paquita Guash Gutiérrez
i Bernat Bennàsar Coll

(Ve del núm. 719, pàgs. 36-39)

2. LES PORTADES COM ELEMENT ARTÍSTIC.

Si la música havia d'esser el mitjà artístic per excel·lència com expressió del dissens juvenil, no vol dir que no utilitzàs altres manifestacions artístiques, com pot esser el llenguatge de les imatges en totes les seves variants: pintura, còmic... De qualque manera en aquestes imatges es materialitzarà tota la nova ideologia. Així, les portades dels discs seran un fidel reflex d'aquesta ideologia.

Des de la proliferació de la indústria discogràfica hem pogut observar que, cada vegada més, hi ha una major preocupació per l'estètica i per la presentació del disc. D'aquesta manera, de la simple aparició dels retrats del cantant o grup (a les portades dels anys cinquanta-seixanta), s'ha passat a exquisits dissenys, els quals han anat adquirint majors valors estètics.

Si els primers dissenys de portades no duïen cap referència a l'autor de la portada, a partir de la segona meitat dels seixanta es comença a observar un interès i un especial esment per ressenyar l'autor o autors. Això és indicador de l'interès per una cosa que és considerada com una manifestació artística i no com una vulgar o simple addició de qualsevol cosa amb què adornar les portades.

Tenim poca evidència que els dissenys puguin esser un fenomen que influeix en la venda del disc. Són més bé utilitzats com un complement de la música, com una altra forma d'expressió creativa, ja que fins els costos de producció poden arribar a esser importants.

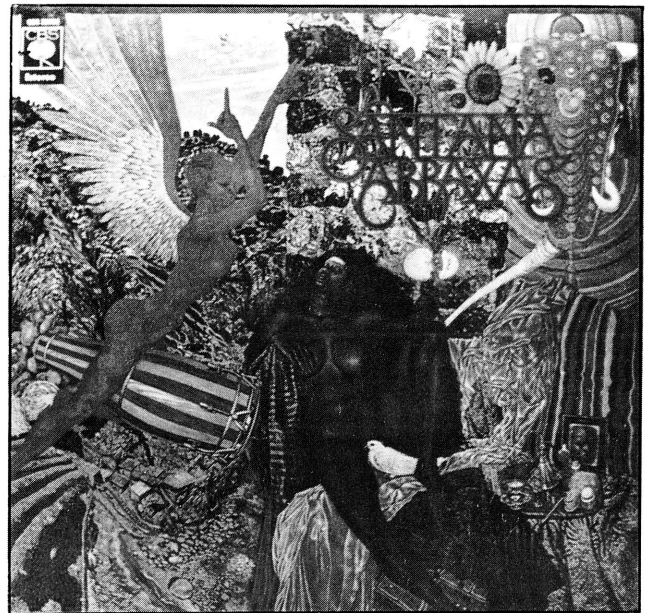
El que sí hem pogut comprovar ha estat la preocupació dels propis músics per a controlar els dissenys de les seves portades, ja que de qualque manera i indirectament, aquestes es constitueixen com a reflex de la seva pròpia imatge. Així, per exemple, molts de grups són coneguts directament per les seves portades. Aquest és el cas de les portades de Peter Sinfields per els King Crimson, les de Roger Dean per Yes i Asia, les de Derek Riggs per Iron Maiden... (12). D'aquesta manera el jove s'identifica no solament amb la música del grup sinó també amb les formes pictòriques que indirectament promou a través de les portades. Es produeix una espècie d'identitat entre música i imatge, complementant una a l'altra.

2.1. Un art figuratiu.

Si partim del fenomen que tot el moviment pop és un fenomen de masses i no d'élites, necessitarà també d'un art que estigui a l'abast de tots i sia igualment comprès. No ens ha d'estranyar, doncs, que la cultura juvenil s'aferrí a un art figuratiu.

Des del nostre punt de vista aquest fet és molt important, ja que du en si una conseqüència transcendental: no solament implicava que fos un art comprès pel sector protagonista del «moviment» sinó també per les classes mitjanes, això implicava per tant unes majors possibilitats de crítica i provocació cap aquestes per part dels joves.

No podem oblidar en aquest sentit la industrialització de l'art i la seva reproducció mecànica, la qual cosa permetrà una major difusió. Així, ja Walter Benjamin ens parla de les avantatges que suposava l'obra a l'època de la seva reproductivitat tècnica, que

Mati.
Santana. «Abraxas». 1970.

si bé perdia el seu caràcter «d'unicum», l'aura tradicional, «su producció masiva permetia de alguna manera convertir a los artistas en productores democráticos. Su obra, a partir de ahora sería compartida por todos» (13).

La nova figuració no serà totalment nova, sinó que beurrà de moviments artístics anteriors com puguin esser el Surrealisme o l'Expressionisme, als quals se'ls dotarà d'un nou sentit d'acord amb les noves exigències del moment.

Des del punt de vista iconogràfic es pot comprovar amb una simple ullada a les portades, que la temàtica que predominarà és la que podríem denominar imaginària, surreal, de ciència-ficció... Es produeix una intersecció d'aquest tipus d'iconografia, d'aquí que no puguem parlar d'una iconografia autènticament surrealista separada d'una altra de ciència-ficció, etc. Així podrem trobar imatges surreals amb influències del còmic, o imatges futuristes amb certes dosis de surrealisme... Seria més bé una iconografia de tipus imaginària-fantàstica que nosaltres analitzarem des del denominador de les poètiques de l'evasió, explicant el per què d'aquesta denominació en el següent apartat.

(12) Moltes vegades aquests dissenys tenen tal popularitat que es converteixen en motiu de reproducció a camises, sueters, jerseis... Un exemple el podem veure, avui en dia, en els dissenys del grup Iron Maiden.

(13) Benjamin, Walter, «Discursos Ininterrumpidos», Taurus, Madrid 1979.

Un altre element iconogràfic constant és el de l'erotisme. En aquest ja s'al·ludeix a la temàtica imaginària, però també a vegades la trobam sota formes més realistes o de tipus simbòlic.

Després tenim una iconografia que només ens interessa des del punt de vista de les formes. És la iconografia de les imatges dels propis cantants o grups, que no es redueixen a la presentació d'una simple fotografia sinó que se'ls dona un tractament artístic. Serà en aquest tipus de portades on predominantment apareixen les formes del pop-art, especialment on es noterà la influència d'Andy Warhol.

2.2. Les poètiques de l'evasió.

Aquesta temàtica imaginària que ressorgeix cap allà els anys seixanta i que té punts en comú amb el surrealisme, no l'hem de veure com una cosa aïllada i reduïda a la cultura dels joves, sinó que serà un fenomen que en el fons incidirà sobre l'art en general. Wieland parlant de l'art dels anys seixanta s'adona que «el arte de nuestro tiempo está impregnado por una corriente subterránea de lo imaginario y lo fantástico, pero se aleja un tanto del surrealismo a pesar de partir de él, al tener una concepción más especial y restringida, pero a la vez más amplia y más extensa» (14).

Serà la cultura dels joves que es farà seu aquest corrent subterrani, sortint així a la llum del dia com un fenomen extremadament potent.

La primera cosa que ens hauriem de demanar és el per què del ressorgiment d'aquest corrent.

Si partim de la premissa que la cosa fantàstica és sinònima de la cosa ignorada, la silenciada i tabú, i que en aquest sentit sempre commou a allò que és evident en aquest món (15), serà lògic que, aquest sentit de commoure, d'expressar allò que és tabú, concordarà amb els ideals juvenils, inquiets per exposar l'estat latent de crisi en què es troba la societat; al mateix temps que implica una actitud de provocació cap a les classes mitjanes. Suposarà de qualche manera una protesta contra un món de perfeccionada tècnica i alienament individual.

L'alliberació del jove a través de la droga, també suposarà una elevació cap a un món lliure de coaccions socials, on l'individu no pugui sentir-se rebutjat. L'experiència de la droga es convertirà en una actitud col·lectivament generalitzada; suposarà l'abandonament de la realitat concreta per anar a la recerca d'un redescobrimient interior, d'una nova realitat on sia possible l'alliberació dels instints agressius, de l'amor universal... Suposa en cert sentit, una alliberació de la neurosi, de les inhibicions. Així, l'aparició de les imatges pseudosurrealistes a les portades, anirà molt lligada al tema de la droga; sobretot si tenim en compte, per exemple, que els ritus d'iniciació a la LSD seran recolzats pel so «àcid rock» de grups com Grateful Dead i els Jefferson Airplane. Fins i tot algunes portades d'aquests grups porten imatges surrealitzants, com per exemple la portada de Bruce Steinberg per els Jefferson Airplane (LP «Thirty seconds over winterland», 1973).

D'aquesta manera el surrealisme serà un dels punts de partida de la nova estètica, tant des d'un punt de vista formal com iconogràfic. Les seves formes renaixeran novament, essent assimilades de forma imitativa unes vegades, i reelaborades a noves tipologies en altres.

Dins del primer cas, per posar un parell d'exemples, podem concretar portades com l'esmentada de Bruce Steinberg, la de Trasher pel grup Deep Purple (LP «Stormbringer», 1974)... (16). A la de Steinberg apareixen les imatges d'unes torradores de parellotges electrificades sobrevolant un paisatge de núvols i muntanyes. Podem observar una profunda ironització de la supeditació de la societat als objectes de consum i a l'alienació d'ella mateixa a un temps constantment controlat i etiquetat. El sentit de llibertat es fa palès per mitjà del simbolisme de les ales.

La utilització de les ales és bastant freqüent en aquest tipus d'iconografia, essent sempre un símbol de llibertat, de fugida o escapada. Aquestes adopten les més variades formes iconogràfiques, metamorfosant les formes naturals o artificials i atorgant-los un aire de realitat fantàstica. Així, a la portada de Trasher, trobam una nova adaptació del mite de Pegaso, cavall salvatge amb ales (recordar que arribà a l'Olimp i va ésser convertit en constel·lació). Aquest mite du la significació implícita de la superació d'una realitat concreta per assolir l'immutable. En definitiva aquest tipus d'iconografia suposa una transgressió de l'espai i del temps.

Des d'un punt de vista formal, tant a una portada com a l'altra, s'observa la utilització del color amb reminiscències dali-nianes o de Magritte. La transició d'un color a l'altre es fa molt suau, en un intent d'aconseguir aquestes atmosferes estranyes, de paisatges onírics, que es poden percebre a l'estat del somni o sota l'efecte de les drogues. La gamma cromàtica és variada, però perfectament harmoniosa, com si cada color emanés de l'anterior. El que s'intenta de qualche manera, és potenciar les facultats de l'esperit a través de les imatges.

El segon cas, és a dir, en l'aparició de noves formes surrealitzants, o més bé imaginàries-fantàstiques, és el que predomina. Destacariem especialment les portades de Roger Dean pel grup Yes i Asia i les de Peter Sinfields pel grup King Crimson.

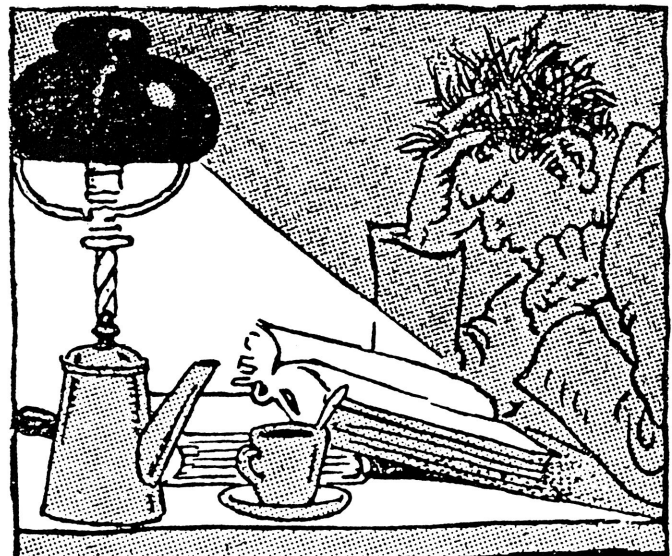
Roger Dean a les portades de Yes (LP's «Yesterday» 1975 i «Relayer» 1974) ens submergeix en un món estrany de formes amables, descripcions d'una altra realitat, que parteixen de l'essència mateixa de l'objecte, el qual es constitueix com a punt de partida irrefutable en tota la seva obra. Aquesta se'ns presenta envoltada d'un tel de misticisme i somni que ell mateix ens nega: «I'm not painting picture. I'm not being mystical. I'm not being profound. I'm not being exclusive. I'm just seeing the basic thing there is to be seen. I'm not hiding behind an aura. I'm putting down what every body can see if they want to» (17).

(14) Wieland es refereix a artistes com Bacon, Dubuffet, Kooning, Karel, Appel..., els quals presenten una obra amb certes connexions amb aquest tipus de temàtica. Vid. Wieland, S., «Lo imaginario y lo fantástico» en «El arte de nuestro tiempo», Al-Borak, Madrid 1972, pàg. 124 i ss. (II vols.).

(15) Wieland, S., op. cit.

(16) Les portades a les quals feim menció han estat triades a manera d'exemples; això no vol dir que siguin, ni molt menys, les úniques dignes de menció. Per tant hem de tenir en compte que només són un petit exemple per demostrar les línies estilístiques que segueixen les portades.

(17) Citat per Lehmkuhl, «Roger Dean. Views», Dragon's Dream, Netherlands 1975, pàg. 7.

*La història és l'únic instrument que pot obrir
les portes a un coneixement del món d'una manera,
si no científica, si almenys raonada.*

Pierre Vilari

L'AVENÇ

Revista d'història mensual
Regàs, 14, 4t. 3.º, Barcelona-6 - Telèfon 218 62 08

Segons això la seva obra hauria d'esser entesa com el treball realitzat sobre la mentalitat de la matèria, sobre allò inescrutable de l'espai, en definitiva de l'essència i no apariència. Els seus paisatges i ambientacions, en el fons un tant idíl·lics, així com els objectes i personatges que els poblen, pareixen emergir de la matèria, en perfecta simbiosi amb ella, com si fossin una mateixa substància. En cert sentit i com diu Donald Lehmkühl, Roger Dean seria una espècie de mag visionari capaç de captar visualment una realitat atemporal (18).

Dins la mateixa línia iconogràfica Roger Dean dissenya les portades del grup Asia (LP's «Alpha» 1982 i «Asia» 1983). En aquestes s'hauria de ressaltar la importància que adquireix el món animalístic, puix que fins el ser més insignificant s'adreça en posseeïdor d'una gran força emotiva.

Des del punt de vista de les formes, a les portades de Yes, apareix un fort caràcter de linealisme i preciosisme exacerbat, on el color deixa transparentar el substrat de la matèria. Això li atorga un sentit d'evanescència de les formes. Tot subjecte a unes gammes mono-bicromàtiques essencials per la definició del caràcter eteri que es respira en elles. En canvi a les portades de «Asia» els colors són una mica més compactes i la gamma més variada, però segueix essent perfectament harmoniosa, sense contrastos bruscs. En el fons són unes formes i uns colors que tenen molt a veure amb el surrealisme, el que passa és que s'adaptin a les noves tècniques pictòriques, les quals a la mateixa vegada incideixen en l'aspecte formal. Així, per exemple, Dean segueix utilitzant els procediments de la pintura a l'oli, però quasi sempre la mescla amb altres substàncies o la combina amb altres procediments pictòrics com pugui esser l'esmalt amb sprai. Tot amb l'objectiu d'aconseguir una pintura que implica aquesta transparència de les formes.

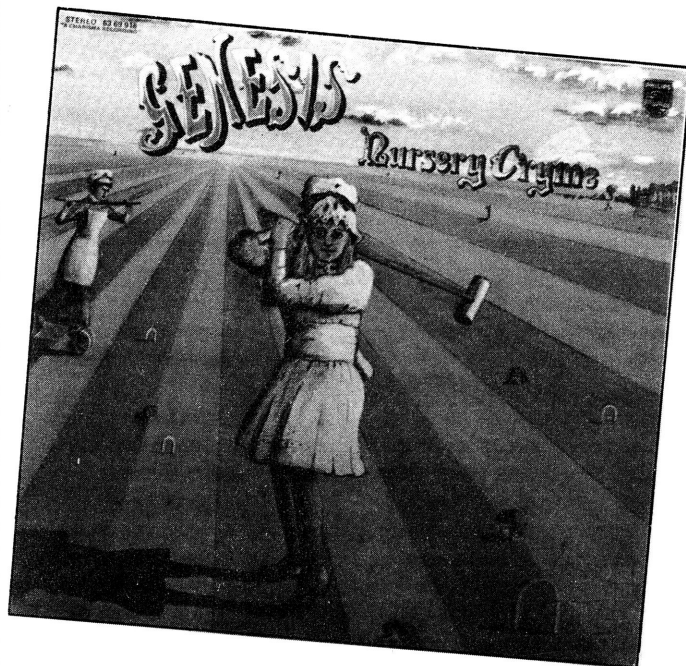
Peter Sinfields és el dissenyador de les portades de King Crimson (LP's «In the Court of the Crimson King» 1969 i «The Wake of Poseidon» 1970). Sinfields dota a les seves imatges d'un major expressionisme, adoptant, la seva iconografia, un caràcter fantasmagòric, amb certes connotacions d'agressivitat, desassossec, inestabilitat emocional, frustració..., en les quals l'espectador es veu sumit sense adonar-se'n. En aquest sentit Peter Sinfields sap captar plàsticament la rebel·lia i disconformitat que King Crimson exposa musicalment.

En Sinfields, el color juga un paper molt important, àdhuc amb un cert sentit simbòlic. Així, en la primera portada, l'ús del vermell (amb totes les seves connotacions passionals), corrobora el sentit de violència, excitació i còlera. Podem observar el gran impacte que produeix la imatge mitjançant la utilització de la simple combinació blau-vermell. La seva manera d'utilitzar els colors ens recorda molt l'expressionisme alemany així com les mateixes formes i fisonomies dels personatges que integren les seves pintures. Aquests porten sempre quelcom de misteri, d'allusions esotèriques, no són quotidians, sinó que moltes vegades fan referència a cultures avantpassades o exòtiques: el món egipci, medieval... Això ho podem comprovar sobretot a la segona portada mencionada.

Tant des d'un punt de vista formal com iconogràfic no podem parlar d'un autèntic surrealisme o neosurrealisme, ja que els elements que l'integren són més bé de tipus eclèctic, dependent de cada autor. Això corroboraria la idea nostra de parlar d'una poètica de la cosa imaginària i fantàstica, ja que seran els dos únics elements constants a les portades, l'única cosa que variarà seran les maneres de tractar aquesta poètica.

Així les variants iconogràfiques i formals podran esser d'allò més variat i contradictori. Des de les postures més agressives fins a les més místiques, oníriques... Per posar un parell d'exemples, observarem el sentit macabre de la iconografia de la portada del grup Génesis (LP «Nursery Cryme» 1971), on una al·lota juga al cricket amb caps humans que li serveixen de pilotes; en canvi a la portada realitzada per l'equip «The Studio» pel grup «The Moody Blues» (LP «The Present» 1983), es veu una temàtica equilibrada i tranquil·la, amb certes connotacions romàntico-idíl·liques dins un món futurista o de ciència-ficció.

La ciència-ficció és un altre dels elements que amb certa assiduitat es combina en aquest tipus d'iconografia. La ciència-ficció respon a una sèrie de necessitats i desigs de la societat actual, resultant especialment atractiva a la cultura dels joves. Com diu Gillo Dorfles «La ciencia-ficción es, entonces, un fenómeno característico de la sociedad de nuestros días que ha venido a colmar una laguna y que corresponde a una exigencia

Genesis. «Nursery Crime». 1971.

advertida por muchos. ¿Cuál es esta exigencia?: el amor por la aventura, la esperanza de lo ignoto; pero también, la necesidad de creer en lo inverosímil, paranormal, en lo sobrehumano. Y también el deseo de forzar otros universos, un tiempo diverso, y un espacio diverso... para reencontrar aquel ritmo temporal que en los últimos años ha resultado trastornado» (19).

La portada dels Moody Blues ens submergeix en un ambient de ciència-ficció, però perfectament integrat dins la natura, on la dualitat ciutat-camp deixa d'esser una contradicció per a passar a conviure harmoniosament. Se'n descriu un món feliç, al mateix temps que ens remet a l'antiguitat clàssica mitjançant la presència d'una gran columna i una mena de gerra o tina. Pareix al·ludir a un rebuig del present, mostrant una especial confiança en un passat perdut o en un futur per venir. El tractament formal ajuda a crear aquesta idealització del paisatge futurista. Uns colors suaus en base a la combinació ocre(or)-blau, excessivament brillants, amb un caire d'artificiositat, donant camí a una imatge sublimada i neoplatònica d'una mentalitat feliç.

El tipus de portada futurista o de ciència-ficció és bastant freqüent, hi podem trobar des de les típiques imatges d'ovnis, robots, etc., fins a visions de transformació del paisatge, la ciutat... En el fons, és una iconografia que es fa un tant monòtona degut a la seva repetició, però això no anul·la l'actitud creativa dels artistes, els quals s'esforcen per aportar les imatges més fantàsticament possibles i al·lucinants.

Finalment hem de ressenyar dins aquesta temàtica de la cosa imaginària i fantàstica, la que va molt lligada amb el còmic underground. Aquest té molts dels significats descrits fins ara, però la seva postura és més radical.

A partir de la dècada dels setanta (a mitjans), s'observa l'aparició de dissenys que es basen en el còmic underground. Aquest es caracteritzarà per la seva peculiar manera d'agressió al lector, en un posar de manifest, cada vegada més, d'una manera desenfrenada i insultant, imatges de sexe, violència i fantasia.

El còmic és una modalitat artística que s'ha revaloritzat com a tal els darrers anys, ja que és un tipus de manifestació que es presenta amb unes característiques i modalitats molt peculiars. Destacarà pel seu grafisme expressiu, agafant especial repercussió el còmic underground. Aquest no recerca la bellesa dels perfils, la regularitat, sinó tot el contrari. Se'n va cap a la repre-

(18) Op. cit.

(19) Dorfles, G., «Nuevos ritos, nuevos mitos», Lumen, Barcelona 1967, pàg. 235.

sentació de personatges grotescs, captats en les expressions més vulgars, angoixades, aspres, monstruoses. D'aquí no és d'estranyar, que sia un dels llenguatges on més s'identifiqui la joventut.

El punt de partida el trobam a Lichtenstein i Andy Warhol, qui per primera vegada el feren motiu de les seves pintures. Això suposà una reconsideració del còmic, no tant pels seus continguts i càrrega humorística, sinó pels propis elements estètics inherents en ell: color, línia, forma... Lichtenstein no s'interessava tant pel missatge com per la manera en què era comunicat.

L'expressivitat de les seves formes serà duita a un major grau amb el «underground», el qual predominarà a les portades. Aquest, amb els seus trets de sofisticació, interessarà pel seu caràcter de tridimensionalitat major, fent més reals les seves presentacions i significats. Reflexarà un major grau de monstruositat, amb una vitalitat enèrgica, arribant a gests de sadisme.

Aquest tipus de manifestació també anirà molt lligat a un cert tipus de música. Així, aquestes portades apareixeran molt especialment en els discs de «rock dur» o «heavy metal» i el «punk rock» (música que agafa especial transcendència a la segona meitat dels setanta). Aquesta música es caracteritzarà, com ja havíem dit, per una major brutalitat i una major provocació davant el públic; havia implicat en si una nova estètica en quant a la presentació dels integrants del grup (indumentària, pentinats, maquillatge...), tenint els seus orígens en el «gay power» o «glam rock». Els punks negaven la validesa de tota la música anterior, des dels Beatles fins els Rolling Stones, submergint-se en una mena de primitivisme, on es mesclava l'element ritual amb certes connotacions de tipus satànic.

Unes de les portades de «heavy metal» més conegudes són les de Derek Riggs pel grup Iron Maiden (LP's «Iron Maiden» 1980 i «Killers» 1981); on podem constatar aquesta iconografia de tipus agressiu. Observam la mutació del personatge humà en un ésser monstruós, cadavèric, descarnat, la mirada del qual reflexa la gangrena que amaga la seva ànima. Aquests éssers diabòlics apareixen sempre situats en contextos urbans, cap al capvespre o la nit, sumits en una atmosfera estranya, que transpira misteri, malignitat, angoixa i còlera. La seva constant és l'agressivitat i la provocació.

Els colors són utilitzats intencionadament de cara al sentiment expressiu, així tornarem veure una vegada més, reminiscències de l'expressionisme alemany. Tal com aquest moviment, l'artista parteix de l'expressió interior, la seva rebel·lió s'ha de manifestar exteriorment, ja sigui mitjançant l'exposició musical o a través de la pintura.

En tots aquests tipus de portades s'observa un cert caràcter d'obscenitat. Obscenitat és «un concepto que remite a frustraciones, tabúes, deseos no satisfechos, fijaciones morbosas, incapacidad de autorrealización sexual y, por tanto, fatigosas búsquedas de imágenes prohibidas, objetivizadas, que remiten a seres humanos que ya no son más que cuerpos que desprecian, violan, insultar...», para obtener el sosiego» (20).

Les portades del grup Kiss realitzades per Howard Marks i Michel Dorer beuen de la mateixa font diabòlica d'inspiració. En elles les connotacions de tipus satànic són palpables. Ells mateixos (els membres del grup), mitjançant el maquillatge, es converteixen en éssers infernals, al mateix temps que són traspassats pictòricament a les portades com a personatges d'un còmic; conformant fins i tot una història completa al LP «Unmasked» (1980).

El sentit provocatiu cap el moralisme burgès es porta a les últimes conseqüències, amb al·lusions a l'element macabre (Black Sabbath, LP «Born Again» 1983, realitzada per Steve Joule i Steve Barret; Van Halen, LP «Van Halen» 1984), éssers monstruosos (Judast Priest, LP «Hero Hero» 1981, realitzada per Melvyn), la violència i la provocació manifestada obertament (Jethro Tull, LP «Too old to rock and roll: too young to die» 1976, realitzada per M. Farrel i D. Gibbons), són una petita mostra dels elements que integren aquesta iconografia.

Es en aquestes portades on més clarament es manifesta la crisi de l'individu. Es tracta d'una necessitat de cridar obertament l'estat d'alienació i acorralament en què es sent sumit, atrapat, dins una societat que destrueix tots els valors humans, limitant el seu desenvolupament. L'excel·lent portada de Kelly Freas pel grup Queen resumeix visualment tota aquesta problemàtica (LP «News of the world» 1977).

Com a conclusió de tot aquest apartat hem d'assenyalar la proposta d'evasió que es dedueix de tota aquesta temàtica; d'aquí vendrà la denominació de poètiques de l'evasió. Davant la corrupció caòtica de la societat, es proposa com a mesura alternativa la fuga d'ella, a la recerca d'una altra, on els valors existencials de l'home puguin dur-se a terme, lliures de tot tipus d'inhibició. No es proposa tant un canvi o transformació del status social com una escapada radical del mateix. La cosa imaginària, la cosa fantàstica, la droga, no són més que formes d'evasió. Evasió d'una realitat concreta per assolir una suprealitat, per ventura l'inmutable, a la recerca d'un món altre.

2.3. L'element eròtic.

Com ja hem vist en el primer punt, un dels principals elements de la nova cultura serà l'aspecte de l'alliberació sexual. La revolució sexual tindrà una sèrie d'objectius que podríem resumir en els següents:

- «1. Fin de la represión sexual: libertad de expresión y de hábitos sexuales.
2. Unisex.
3. Fin del rol sexual y del status sexual del patriarcado de la ética, de la actitud e ideología masculina.
4. Fin de la vieja opresión del joven bajo la familia patriarcal basada en la propiedad.
5. Bisex, o fin de la perversa heterosexualidad impuesta.
6. Fin de la sexualidad en las formas que han existido históricamente (brutalidad, violencia, capitalismo, explotación y guerra) de modo que deje de ser odio y se convierta en amor».

Aquests són alguns dels punts que senyala Kate Millet en la seva anàlisi de la revolució sexual (21).

A partir d'ara les al·lusions al sexe havien d'ésser constants, amb una lluita que tenia com a objectiu destruir l'estat reprimint en què vivien les classes benpensants. El jove necessitava expressar-se lliurement, sense cap tipus d'inhibició, al mateix temps que desitjava la provocació cap a un status que li era tradicional. Però també era una mena de refugi de l'exploació a la qual era sotmès durant les hores de treball.

La temàtica sexual ja era present a les poètiques de l'evasió, ja sigui sota formes surrealistes, del còmic, etc., però per la seva importància hem cregut que mereixia menció apart. A més a més, moltes vegades es presenta amb unes formes més realistes o simbòliques.

Les referències a l'element eròtic es faran de les més diferents formes, des d'exposicions totalment explícites a altres connotades o de tipus simbòlic. Un exemple d'aquesta mena d'iconografia poden ésser les portades dels Rolling Stones, les quals presenten un cert paral·lelisme en la presentació del grup, especialment en la figura de Mick Jagger (cantant del grup). Aquest adopta una actitud de provocació davant el públic, a través de les seves contorsions i la seva pronunciada gestualitat eròtica. No podem oblidar el «logotipus» (segell editor) caracteritzador del grup: una boca oberta amb la llengua tretta, la qual apareix a totes les portades a partir de la seva creació en 1971. Aquesta té un paral·lel amb la llengua de Jagger; dur implícita l'agressivitat stoniana, exponent dels instints primitius, amb una força no exempta de certa sensualitat i bellesa, al mateix temps que porta la provocació i un cert caràcter maleit. Expressa així mateix una certa ambigüitat sexual, ja que no es limita a la representació d'un o altre sexe, com una tendència a sortir-se de la tradicional heterosexualitat i una correlativa acceptació d'altres formes sexuals (22).

A les portades dels Rolling l'element sexual pot anar representat des de la plasmació d'una simple muller objecte (LP «Made in Shade» 1975), fins a la muller com a subjecte desitjosa de sensacions fortament excitants (LP «Under Cover» 1983, de Peter Corrison). En aquest LP la provocació és més oberta: una dona despüllada i contorsionada omple la portada. A això se li ha d'afegir el fort contingut simbòlic que adquireix el triangle que li cobreix el sexe, el qual imita una pell de serp (clar simbolisme fàl·lic). D'aquesta manera s'al·ludeix connotativament a la realització del coit. Un simbolisme semblant, però sota les formes del

(20) Maffi, M., op. cit., pàg. 196.

(21) Citat per Maffi, M., op. cit.

(22) Sobre la significació del «logotipus» dels Rolling Stones vid. Brenna, A., «Stones/Jagger. Lenguaje mítico de una lengua», D'Art (Barcelona), n.º 8-9, Novembre 1983.

còmic, apareix a la portada del grup Whitesnake (LP «Love Hunter» 1979, realitzada per Chris Achilleos). Però aquí l'agressivitat i la provocació és dita a les últimes conseqüències. La serp aquí és sencera i el seu simbolisme passa a ser totalment explícit. L'acte sexual és exposat cruelment sense cap tipus d'inhibicions, el sentit simbòlic de la serp deixa d'esser tal símbol.

Altres vegades les al·lusions són molt més indirectes, com poden ésser la representació d'uns simples «jeans» que deixen transparentar el sexe masculí (Rolling Stones, LP «Sticky Fingers» 1971), o en la bragueta intencionadament entreoberta (Deep Purple, LP «Mark I & II» 1974). Seria una iconografia típica del pop art. L'aparició del pantaló vaquer en els anys seixanta té unes clares connotacions d'alliberació sexual, puix que al mateix temps que es converteix en un símbol de la joventut de l'època, s'ajusten de manera perfecta a l'anatomia, manifestant un cert erotisme molest per a la moralitat burgesa.

El tatuatge conté també una forta significació de tipus sexual, convertint-se en tema d'algunes portades, com per exemple la de Bob Hook per Supertramp (LP «Indelibly Stamped» 1971), o la de Peter Corrison pels Rolling Stones (LP «Tattoo You» 1981). El tatuatge pareix remetre'ns a certes formes primitives de ritual, on l'home es trobava lliure d'inhibicions i on la pintura sobre el cos formava part del ritu sexual. En certa forma s'assisteix a un cert retorn a formes artístiques i socials de caire primitiu, amb el redescobriments de la base tribal de l'experiència humana i del significat ritual de les primeres formes de l'art. S'oposa en aquest sentit a la societat neuròtica-competitiva imposada del «establishment».

Ja hem ressenyat que també apareixia l'evocació sexual dins la temàtica imaginària. Un exemple seria la portada de Mati per Santana (LP «Abraxas» 1970). On s'entremesclen els elements simbòlics, així trobam al·lusions a la muller mare, a la muller amant, a la muller prostituta... Tot descrit amb un preciosisme exacerbat que combina des de formes surrealitzants fins els colors i formes del pop art.

Per veure fins a quin punt jugarà un paper molt important la música dins l'alliberació sexual de la joventut, són explícites les paraules de Nick Cohn: «...todo acaba por resolverse en fantasía sexual. Sentadas en las salas de los conciertos, chiquillas de la escuela media han chillado, se han agotado, se han peleado y se han desvanecido. Se han orinado encima y se han masturbado. Según P. J. Crosby, han llegado a arrancar las patas de las butacas para masturbarse... Como todos los ritos, tampoco este ha sido bello, pero ha sido sano, ha servido de válvula de escape. Gritar por Elvis o por los Rolling Stones ha sido tan positivo como confesarse o ir al psicoanalista» (23).

2.4. Pop art. La influència d'Andy Warhol.

L'estètica del pop art incidirà especialment a les portades. Això no ens ha d'estranyar si tenim en compte que és una tendència que neix a principis dels seixanta i que anirà molt en relació al fenomen musical. Recordem la relació d'Andy Warhol amb cantants com Lou Reed, Nico..., que participaven d'ideals comuns a la comunitat de la Factory. Fins i tot els grans del Pop (Paolozzi, Peter Blake, Warhol...) realitzaran algunes portades.

De qualque manera Andy Warhol serà el que marcarà la pauta estilística de major influència en els dissenyadors de portades, arribant la seva repercussió fins els nostres dies. Tant els seus mètodes combinant serigrafia, processos fotomecànics..., com la seva especial forma d'utilització del color, seran constantment imitats.

La presentació dels retrats dels músics i cantants a les portades es basarà en les formes que Warhol utilitzava per representar les «stars» de l'època o els seus propis autoretrats. Això ho podem comprovar en una simple ullada a qualsevol botiga de discs, des de portades de grups superconeguts com els Beatles fins als més desapareguts. En totes aquestes portades podem observar la nova conjugació pop del color contraposat, així com el típic procediment d'obscurir una part del rostre, de tal manera que en molts de casos agafi un cert caràcter enigmàtic. Això en totes les variants que es vulguin, de la mateixa manera que s'imita el factor de repetició d'una mateixa imatge seriada. Segons Oscar Masotta «Las multiplicaciones de Warhol se dan como asociadas únicamente a un solo significado: el no sentido. De ahí que Warhol parece introducirnos a un código elemental, a un sistema mínimo y rudimentario entre signos. En este código el sentido se opone al no sentido como la unidad a la multiplici-

Rolling Stones. «Sticky Fingers». 1971

dad... las multiplicaciones de Warhol hacen pensar en varias cosas a la vez, en la idea de proliferación que denuncian de alguna manera la producción en serie, que expresan por lo mismo el miedo contemporáneo de una cultura que se ve amenazada por sí misma, una cultura atormentada por el peligro de convertirse en naturaleza» (24).

Si Warhol adopta un esperit criticista entorn del món consumista que l'enrevolta, la seva influència es donarà únicament des d'un punt de vista formal. Les portades que segueixen el seu estil seran excessivament repetides, la qual cosa fa que caiguin en una forta monotonia. Des del nostre punt de vista aquestes portades són les que menys interès estètic aporten, ja que són una simple addició a les formes atraients de l'art de Warhol, sense mostrar un grau de creació i originalitat significants. S'ha d'entendre més bé com una moda o gust que aviat s'ha fet popular, manipulat àvidament per interessos de caire comercial.

Una de les portades dels Rolling Stones està realitzada pel propi Warhol (LP «Love you live» 1976). En aquesta portada podem observar la senzillesa expositiva de les formes del llenguatge de Warhol. La imatge de Mick Jagger apareix sense cap element superflu. Les formes són aparentment senzilles, com també els colors; en canvi la imatge roman extremadament potent, com si Warhol la dotés de cert magicisme. Les seves pròpies paraules són més explícites per entendre la seva pintura que cap altre comentari: «Toda la pintura es un hecho y eso es suficiente; las pinturas están cargadas con su propia presencia. Pienso en la situación, las ideas físicas, la presencia física son el comentario» (25).

Altres artistes importants que feren portades varen ésser Alan Jones i Eduardo Paolozzi. D'ells podem veure la portada dels Wings and Paul McCartney (LP «Red Rose Speedeay» 1972). És una portada d'allò del més pur estil pop. Hi podem trobar tots els elements més caracteritzadors del pop art: des de la utilització del color vívid i altament expressiu, a les típiques imatges de la societat consumista de l'època (Marilyn Monroe, coets espacials...). El pop està emmarcat dins el món urbà de les grans metròpolis, d'aquí que qualsevol element d'aquest món (ja sia una estrella de Hollywood, un objecte de supermercat...) es converteix en simple motiu o excusa per a la pintura. Com diria Umberto Eco «El objeto es la situación social y al mismo tiempo signo de la misma» (26).

(23) Citat per Maffi, M., op. cit., pàg. 310.

(24) Masotta, O., «Arte Pop y Semántica», Paidós, Buenos Aires 1966, pàg. 39-40.

(25) Citat per Wilson, S., «El arte pop», Labor, Barcelona 1983, pàg. 19-20.

(26) Eco, U., «Apocalípticos e Integrados», Lumen, Barcelona 1981, pàg. 243.

Una de les tècniques que havia redescobert el pop, amb Rauschenberg, era la del collage. Les combinacions d'aquest apareixen en bastants portades, si bé no és una tècnica freqüent. Destacariem la portada de Peter Blake pels Beatles (LP «Sgt. Peppers lonely hearts club band» 1967). Si bé és una composició que escapa als límits del collage o assamblage; combina imatges reals i elements directes del collage, conjuga elements tridimensionals amb bidimensionals. És una manifestació artística que només en pot quedar constància mitjançant la fotografia. Les figures del primer pla totes tenen corporeïtat, apareixen els propis Beatles duplicats en figures de cera (que el Museu Madam Tussauds deixà a Peter Blake) i a la vora, els mateixos en carn i os. En el segon pla fotografies de les més importants stars cinematogràfiques (Tony Curtis, John Wayne, Greta Garbo, Rodolfo Valentino...), una iconografia molt freqüent a l'art de Peter Blake i del pop en general. Això demostra fins a quin punt arriba l'interès per la imatge que ha de conformar una portada.

Tots aquests tipus de portades pop sorgirien a mitjans dels seixanta, tenint especial repercussió a la següent dècada, per la qual cosa excedeix els límits de duració del pop art. Això ens fa veure l'enorme repercussió de les seves formes, les quals no han quedat estancades, sinó que han seguit evolucionant. Així la tècnica i el color han derivat en una sofisticació i artificiositat major. Es podria parlar de qualque manera de neopop com podem comprovar a portades com les dels Motels (LP «All for one» 1981), Duran Duran (LP «Rio» 1982, realitzada per Nagel), Lime 3 (LP «Lime 3», realitzada per Studio Graffiti), etc.

3. CONCLUSIÓ.

Hem pogut observar al llarg del nostre estudi que els dissenys de les portades excedeixen els límits del pop art. Es defineixen en una combinació de surrealisme-expressionisme amb el retoc de l'art pop. En tot cas s'hauria de parlar d'un art addicte a la cultura dels joves, els quals expressen els seus ideals i estats d'ànim. El ressorgir de la postura dada-surrealista no és una cosa fortuïta. El seu especial sentit provocatiu i maneres de reflectir els oasis de la llibertat, la farà especialment atractiva per una massa juvenil que participa de les mateixes aspiracions.

L'addició a aquest tipus de manifestacions, inclòs el còmic underground (puix que també du adscrita de per si la càrrega dada-surrealista), no és més que la manera d'exposar de forma decidida l'atmosfera caòtica, frenètica, instintiva, enèrgica, eròtica i provocativa del moment. Formes que estallen en la dècada dels seixanta i que perduren fins els nostres dies. La seva constant serà l'atac a una manera de pensar i viure que serà tradicional, per consegüent a tots els valors prescrits substancials del món burgès capitalista.

Les seves manifestacions ens conviden a una reflexió sobre la realitat que ens envolta: el mercat i el consum, la violència, la degradació de la cosa humana..., una reflexió de l'home en el seu estar en el món. Ens recorda una vegada més la problemàtica existencialista. La necessitat de viure més que d'existir serà el principal esclafit de protesta del jove frustrat, el qual, davant una societat que el coacciona, manifestarà la seva rebel·lia, en una lluita que es defineix per la necessitat de viure al màxim, a la recerca de nous ideals o estímuls, en una dialèctica d'acció enfront de la passivitat de l'«establishment».

PAQUITA GUASH GUTIÉRREZ
BERNAT BENNÀSAR COLL

BIBLIOGRAFIA

- AMAYA, Mario: **Pop as art. A Survey of the New Super Realism.** Studio Vista. London 1965.
- ARGAN, G. C.: **El Arte Moderno.** Fernando Torres. València 1975 (II vols.).
- BAS BARBERIN, Philippe: **Rolling Stones.** Júcar (los juglares). Madrid 1980.
- BENJAMIN, Walter: **Discursos Ininterrumpidos I.** Taurus. Madrid 1973.
- BIEMEL, Walter: **Análisis filosóficos del arte del presente.** Buenos Aires 1973.
- BRENNA BARETIC, Alvaro: **Stones/Jaegger: Lenguaje mítico de una lengua (Aproximación a un símbolo-mito: el grafismo de los Rolling Stones).** D'ART (Barcelona), n.º 8-9, Novembre 1983.
- CATALOGO GENERAL CBS 1980. CBS. Madrid 1980.
- CATALOGO GENERAL DE MUSICASSETTES POPULARES. Fonogram. Madrid 1975.
- COMA, Javier: **Los Comics. Un arte del siglo XX.** Labor (Guadarrama). Madrid 1977.
- COMPTON, Michael: **Pop Art.** Hamlyn. London-New York.
- COWART, Jack: **Lichtenstein 1970-1980.** Hudson Hills Press. New York 1981.
- CRISPOLTI, Enrico: **Le Pop Art.** Esatelli Fabri. Milano 1966.

- DESCHAMPS, Madelaine: **Pop art et sensation.** ART PRESS (Paris), n.º 38, Juny 1980.
- DORFLES, Gillo: **Ultimas tendencias del arte hoy.** Labor. Barcelona 1976.
- DORFLES, Gillo: **Símbolo, comunicación y consumo.** Lumen. Barcelona 1967.
- DORFLES, Gillo: **Sentido e insensatez en el arte de hoy.** Fernando Torres. València 1973.
- DORFLES, Gillo: **Nuevos ritos, nuevos mitos.** Lumen. Barcelona 1969.
- ECO, Umberto: **Apocalípticos e integrados.** Lumen. Barcelona 1981.
- ELIADE, Mircea: **Mito y realidad.** Guadarrama. Madrid 1973.
- EMI. CATALOGO GENERAL. **Música Popular.** Emi-Odeón. Barcelona 1980.
- FINCH, Christopher: **Pop Art. Object and image.** Studio Vista. New York 1968.
- FISCHER, Ernst: **La necesidad del arte.** Peninsula. Barcelona 1978.
- FRITH, Simon: **Sociología del rock.** Júcar (los juglares). Madrid 1980.
- GUBERN, Román: **Mensajes icónicos en la cultura de masas.** Lumen. Barcelona 1974.
- HODIN, J. P. i altres: **El arte de nuestro tiempo.** Al-Borak. Madrid 1972 (II vols.).
- JONES, Jeffrey; KALUTA, Michael; WINDSOR, Barry; WRIGHTSON, S. Berni: **The Studio.** Dragon's Dream. Holland 1979.
- JONES, Peter: **Solar Wind.** Dragon's World. Great Britain 1980.
- KOCH, Stephen: **Andy Warhol Superstar.** Anagrama. Barcelona 1976.
- LEHMKUHL, Donald: **The Flights og Icarus.** Dragon's World. London 1977.
- LEHMKUHL, HAMILTON, CAPALBO: **Roger Dean. Views.** Dragon's Dream. Netherlands 1975.
- LIPPARD, Lucy R.: **Le Pop Art.** Fernand Hazan. Paris 1969.
- MAFFI, Mario: **La cultura underground.** Anagrama. Barcelona 1975 (II vols.).
- MARCHAN, Simon: **Del arte objetual al arte del concepto 1960-1974.** Alberto Corazón. Madrid 1974.
- MARTÍNEZ CLARÀ, Jesús: **Elogio a la ironía.** Catàleg 1984 x 20. Un maremàgnum gràfic. Fundació Caixa de Pensions. Barcelona, Febrer 1984.
- MASOTTA, Oscar: **Arte pop y semántica. Dos conferencias pronunciadas en el Instituto Torcuato Di Tella en Setiembre de 1965.** Instituto Florida. Buenos Aires 1966.
- PARALLEL LINES: **The Science Fiction Illustrations of Peter Elson and Chris Moore.** Dragon's Dream. Holland 1981.
- PIERRE, José: **Pop Art. Peintures. Sculptures.** Fernand Hazan. Paris 1971.
- RAGUE, M. José: **Los movimientos Pop.** Salvat (GT). Barcelona 1974.
- RUSSELL, Hohn; GABLIK, Suzi: **Pop Art Redefined.** Thames and Hudson. London 1969.
- SENTINEL: **Sentinel. Steel couture - Syd Mead - Futurism.** Dragon's Dream. Netherlands 1979.
- SIERRA I FABRA, Jordi: **Historia de la música rock.** Música de Nuestro Tiempo. Barcelona 1978 (III vols.).
- WALKER, John A.: **Larger than life.** STUDIO INTERNATIONAL (London), n.º 1.003 (vol. 196), 1983.
- WILSON, Simon: **El arte Pop.** Labor. Barcelona 1983.
- WOODROFFE, Patrick: **Mythopoeikon.** Dragon's World. Great Britain 1984.

C. O. P. E.
MALLORCA

RÀDIO POPULAR

una amiga
de tot lo dia

Diners sense distàncies.

Aquest és el símbol de "la Caixa".

La Caixa d'Estalvis més important del país.

Més de 800 oficines, connectades per teleprocés, a Catalunya i Balears, Madrid, València, Saragossa i Bilbao.

A qualsevol, i en el moment que vulgui, vostè pot disposar dels seus diners a l'instant, a través de les llibretes d'estalvi, els talonaris de compte corrent, les targetes de crèdit, els caixers automàtics...

A "la Caixa" no hi ha distància per als diners.

CAIXA DE PENSIONS

"la Caixa"

gratuit i al
teu barri

vols aprendre bé el català?

ara et serà fàcil
assistint als

CURSOS DE LLENGUA

CLASSES PER A ADULTS, MALLORQUINS I MALLORQUINES, I NO-CATALANOPARLANTS

als següents barris:

SON CLADERA

SO N'ESPANYOLET - ES FORTÍ

SON RAPINYA

SON ROCA

POLÍGON DE LLEVANT

ES VIVERO - ES RAFAL VELL

CAMP RODÓ

SON GOTLEU

COLL D'EN RABASSA

AJUNTAMENT DE PALMA

INFORMACIÓ GENERAL:
OBRA CULTURAL BALEAR
d'IMPRENTA 1
Telf: 223299

